

~~Handwritten scribble~~

a-90

L. 6. 297

Mist:

1.00

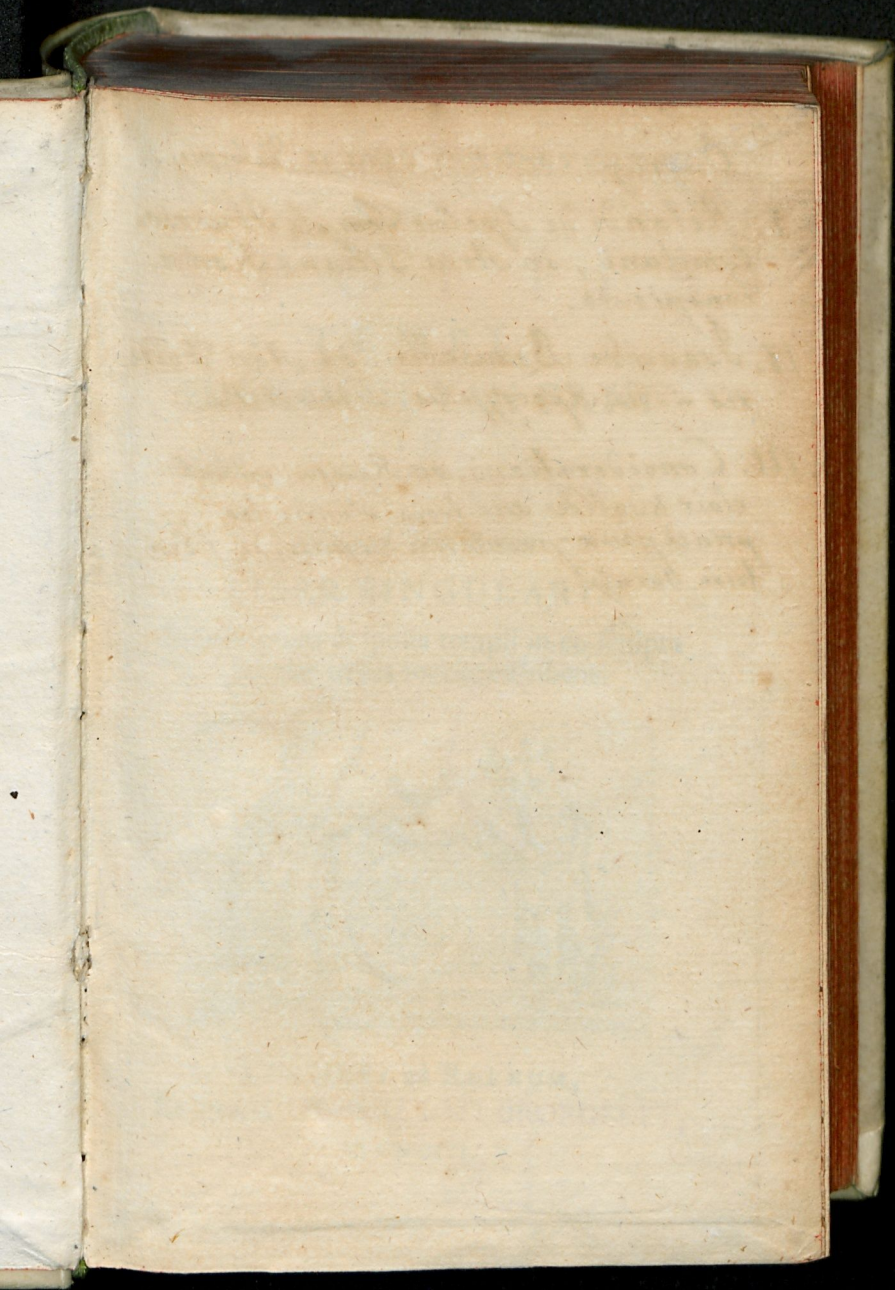
2.00

3.00 20

III. F. S.

Th. Hoff. N. III, 392.

Barthelemy 1741.

Ouvrages contenus dans ce Volume.

- I. Relandi de Spoliis Templi Hierosolimitani, in Arcu Titiano Roma conspicuis.
- II. Isaaci de Beausobre, de Novi Foederis Libris Apocryphis Dissertatio.
- III. Considerations, ou Raisonnement clair & solide sur trois d'entre les principaux points en dispute de l'Ecriture Saintes.

ISAACI DE BEAVSOBRE 2

V. C.

DE

NOVI FOEDERIS

LIBRIS APOCRYPHIS

DISSERTATIO

LATINAM ET GALLICAM FECIT

ET

SVMME REVERENDO
AMPLISSIMO AC DOCTISSIMO

VIRO

**SIGISMUNDO IACOBO
BAUMGARTEN**

DEMANDATVM IPSI HAUD ITA
PRIDEM SACRAS LITTERAS DO-
CENDI PVBLICE IN HALEN-
SI ACADEMIA MVNVS
GRATV LATVRVS

NVNC VPAVIT

FRIDER. GVILIEL. ROLOFFIVS

BEROLINAS

BEROLINI

APVD CHRISTOPH. GOTTL. NICOLAI

c1o1oCCXXXIII

MAAC-DE-REINERRE!

DE

STADT LONDON

LIBRIS-APPOCRYPHIS

W. CHAMBERLAIN

SICILIA-INDIA-GRÆCIA

AMBRAS-MAGAL-TERRISIO

TITIO

ST. GREGORIO-DE-VALENTINO

ST. GREGORIO-DE-VALENTINO

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

BRITANNIA-AMBRAS-GRÆCIA

*SYMME REVERENDO
AMPLISSIMO ET DOCTISSIMO
VIRO*

*SIGISMUNDO IACOBO
BAVMGARTEN*

*IN FRIDERICIANA ACADEMIA
SACRARVM LITTERARVM PRO
FESSORI PVBLICO ORDI
NARIO*

*LIBELLVM HVNC
MEQVE IPSVM ADEO*

D · D · D · D ·

VIR
SVMME REVERENDE
AMPLISSIME
ET DOCTISSIME
PATROBVS OPTIME

SIGISMUNDO JACOBO

Regnum
in TE ducum
singulari
satis etiam
divulsi
pectus
facere illi
sileno datus non
Erit

VIR
SVMME· REVERENDE
AMPLISSIME
ET· DOCTISSIME
PATRONE· OPTIME

Adeo humanitatis,
ac eruditionis, or-
namentorumque
ceterorum, quae
in TE dudum suspexi prope
singularia, cogitationem ab-
sentis etiam, et a TVO latere
diuulsi, pertentare subinde
pectus, intelligo, ut, quanti
facere illa soleam, premere
silentio diutius non queam

* III

Etsi

Etsi enim neque TV laudum
TVARVM praecones admittis
libenter, neque is ego sum,
qui celebrare uirtutem TVAM,
digna oratione, et idonea,
possit: illud tamen adfirma-
re, iure, uideor, quodam
meo, TIBI, PATRONE OPTIME,
in solidum, deberi, si quid in
sacris litteris profeci, eo tem-
pore, quo, in VESTRA acade-
mia, contigit, concessio diui-
nitus munere, uersari. Non
commemorabo equidem,
uerbis pluribus, hoc loco,
quae TV mansuetiorum studi-
orum, et sapientiae praesidia,
ad exponendas sanctiores di-
sciplinas, semper adtuleris,
dili-

diligentia admirabili, et ex-
emplo, nostra in primis hac
aetate, sane quam inusitato
Illud, quo minus dicam, a
me non impetro, positus cal-
culis, et comparata ea, quam
tractandi haec sacra ratio-
nem tenes, uenisse mihi in
mentem cogitare, eandem si
TE cum, diuina placita illu-
strandi, uiam, aut, patrum no-
strorum memoria, ingressi
essent multi, aut iam uellent
plures, (qui, ut sunt animo
inuido, et alienae laudis ob-
trectatores inepti, configen-
da, concionali clamore, con-
tendunt omnia, ad quae ipsis,
non dicam modo quibus de

* IIII

caus-

cauffis, adspirare non licet,) uix futurum nunc esse quidquam, quod in iis, qui declarandis sanctissimae fidei secretis operam infumunt, uel acerrimi, et uitio creati censors, iure, possint notare Quo animo quum essem, neque ingenio, quod satis scio, quam nullum mihi fere natura tribuerit, oppido fiderem, confirmauit me, non uiuorum modo magnorum, qui in eadem se esse sententia ostenderent, iudicium; uerum REGIS etiam, illius, cuius admirabilem, omnibus in rebus, prudentiam nemo ingenio consequi, ne dicam efferre elo-

eloquendo potest, auctoritas,
qui meritis unice TVIS id de-
dit, ut diuina scita publice do-
cendi munus, haud ita pri-
dem, clementissime, TIBI de-
cerneret. Quo sublato, no-
uo ueluti, bene de academia,
quam tantopere TV iam or-
nas, et illustras signo, quem ad
modum non laetari boni o-
mnes non possunt: ita fre-
mere, et indignari paucos, qui
commodis suis nihil antiquius
habent, non miramur magis,
quam homines ad lumen cae-
cutientes, et nihil rectum exi-
stimantes, nisi, quod aut ipso-
rum moribus conueniat, aut
sexcenties ab aliis fit occenta-

* V tum;

tum; ea contra, quae noua il-
lis, utpote bonarum rerum fe-
re ignaris, uidentur, despectui
non modo habent; sed pro-
sequenda odio esse, sibi per-
suadent. (*) Verum non ad-
mouebo eorum uulneri digi-
tum, quod neque hic locus
patitur: neque, quoniam cum
laude TVA esset coniunctum,
per modestiam, quae ceteras
dotes TVAS mirifice ornat, pu-
to, licebit. Illud potius, cuius
caussa publice hic TE com-
pellare sustinui, nunc agam
Ex quo tempore, ad meos re-
dii, ne traducerem ignobili o-
tio tempus, exstitit mihi au-
ctor uir, mea laude maior, et
omni-

omnibus doctis, et bonis, ob
merita, quibus excellit, fer-
me innumera, suspiciendus,
MATVRINVS VEISSIERE LA
CROZE, conuertendi Latine,
quae Gallice, in musis ipsis
non infitiando opere, Amste-
laedami, hoc anno, forma
quarta, prodito, quo MANETIS,
et Manichaeorum historiam,
adcurate persequitur, de apo-
cryphis libris, erat commen-
tus ISAACVS DE BEAVSOBRE,
V. S. R. Ego quum LA CRO-
ZIO, in quo colendo pater-
nam mihi constitui pietatem,
et qui contra ita me, iam ab
aliquot annis, quod praefisci-
ne dixerim, amat, ut expe-
ctari

ctari ab indulgentissimo patre
maiora non possint, quam ab
eo in me profecta sentio, ob-
luctari nec uellem, nec pos-
sem, dicto sum obediens. Ne-
que tamen labori manum ad-
moueram, quum designa-
tum TE sanctioris disciplinae
publicum doctorem, in Fri-
dericiana academia, summa
cum animi uoluptate, audiui
Cuius exstare publicum hoc
documentum, apud TE pari-
ter, et alios, uolui. Quod
sinistre TE accepturum, si
credere me dicam, quam id
recte faciam, uiderint, qui
norunt, qua me coram am-
plecti humanitate, consueue-
ris:

ris: sed certe mentiar. Viue,
rebus optimis beatus omni-
bus, VIR SVMME REVERENDE,
et, quod diuinando uideor
adsequi, bene erit Halensi aca-
demiae, bene puriori coetui,
bene etiam litterariae rei,
quae limatulas scriptiones
TVAS non potest non impa-
tientissime desiderare. Va-
le, meque amare ne desiste
Berolini Ips. Cal. Quinctil.
c10ccxxxiiii

VIR

SVMME· REVERENDE
AMPLISSIME· ET· DOCTISSIME
PATRONE· OPTIME

SVMME REVERENDI· NOMINIS· TVI

PERPETVVS· CVLTOR
FRIDER· GVIL· ROLOFFIVS

(*) Quod adposite CHREMES ille TERENCE-
RENTIANVS, ait, *uix dici quidquam, quod
dictum prius non sit*, si perspicere homi-
num illud genus, aut posset, aut uellet,
nae, eo nomine, tam multa, quod non-
dum esse a quoquam ea prolata credat,
reiicienda non putaret. Imperfectio-
nem partis perfectius saepe totum effi-
cere, (loquemur enim ita cum philoso-
phis,) non demonstrauit modo, prae-
ter alios non nullos, uir magnus, et
quem nemo paullo humanior ignorat,
uerum et IAMBlichVM, et antiquiores
alios, secum docet sentire. Adgrega-
ri se eorum numero, nec inuitus, patie-
tur, VALENS ACIDALIVS, Germaniae no-
strae futurum decus, si aut uita ipsi, qua
dignus uidebatur, longior suppetiisset,
aut minus sibi, in emendandis dicam,
an corrumpendis, antiquis scriptori-
bus, indulgisset. Ita ille, *orat. de car.
el. nat. epp. cent.* a CHRISTIANO fratre,
Hanouiae clobo cvi publicatae, sub-
nexa, p. ccclxxxviii: *et si deformat,
aliquando etiam naeui, in formis eximiis,
delectant*, quae deinceps pag. ccccxiii
s. antiquorum testimoniis confirmat,
et clarum, exemplis, facit. Non
inue-

inucniri res, adeo inter se similes,
quin aliquo sint modo diuersae, do-
cuisset primus illustris LEIBNITIVS uide-
tur. At uero, neque fugisse hoc pri-
scorum sapientes aliquos, clarum fa-
cit FABIVS *inst. or.* eo loco, quo, in
aliam rem, usus iam est SCHEFFERVVS,
L. X. C. II. editionis a uiro summo, PE-
TRO BVRMANNO, cui tot, ac tanta lit-
terae ornamenta debent, proditae,
pag. lōccccxxiii: *Tantam enim diffi-
cultatem habet similitudo, ut ne ipsa qui-
dem natura in hoc ita eualuerit, ut non
res, quae simillimae uideantur, discrimi-
ne aliquo discernantur. Quid? quod
praestabilitae harmoniae uestigia, uel
in M. TVLLIO, at quanto uiro, uidean-
tur offendi. Cuius loca indicauit mi-
hi, qua est humanitate, aduersus ue-
terem discipulum, uir eruditissimus,
et semper mihi colendus, MAR. GEO.
CHRISTGAVIVS. En ipsa CICERONIS
uerba, de officiis L. III. C. XVIII. ed.
GRAEVIANAE p. CCCXXXXIII: *At uero
se quis uoluerit animi sui complicatam no-
tionem euoluere, iam se ipse doceat, eum
uirum bonum esse, qui profit quibus possit,
noceat nemini, nisi laceffitus iniuria, et**

c. xx. pag. cccxxxviii. *Explica, at-
que excute intelligentiam tuam, ut uideas,
quae sit in ea species, forma, et notio
uiri boni. Cadit ergo in uirum bonum men-
ziri, emolumentum sui caussa, criminari, prae-
ripere, fallere? nihil profecto minus*
Sed quis modus esset huius obserua-
tionis futurus, si cogere huc omnia
institueremus, quae boni libri, in rem
praesentem, magna copia, suppeditarent.
Vellemus curiosius eos ali-
quantum inspexisset, et diligentia
maiori, homo, qui declarandum sibi
fuerat nuper, nihil esse in magni cu-
iusdam uiri scriptis, quae tanta hodie
contentione euolui uidemus, rerum
reconditorum; aut non saepius pro-
positarum. Neque enim tum meras
nobis offudisset nugas, et compilatio-
nes tantum dedisset, aut adtulisset quae-
dam, nondum a uiro docto, quem,
infelici omine, confutatatum ibat, occu-
pata. Verum illum sibi quidem re-
linquimus, ne quaefuisse laureolam,
in mustaceo, uideamur

* *
* *

* *
* *

* *
* *

DICEN-

DICENDORVM SVMMA.

*

* *

I

Dissertationis institutae reddita causa
II. ISAACI OROBII DE CASTRO,
iudaei, aduersus Euangelia, argumentum
III. Ad iudaei hanc orationem adnota-
tiones quaedam. Falsi incusatur homo, et
erroris conuincitur. Contradictiones ad-
parentes, ut uera esse Euangelia non possint, neququam
efficiunt

III. Respondetur iudaei argumento. Ad confutan-
dum illud theses adlatae quinque

V. Prima thesis. Signa quaedam, et notae, ex qui-
bus fieri iudicium, à sanctis patribus, potuit, essentiae
libri auctoritatis certae, an hypobolimaei

I. Regula prima. Quae scripta erant, ea oportebat
doctrinae illi, quae coram proposita fuerat, exacte
congruere. Non sequitur inde, ut traditio fidei
norma debeat haberi

A

II. Re-

II

DICENDORVM SVMMA

II. Regula secunda. *Libri euista aduertia, antiquissimis temporibus, non censebatur, nisi constanti, et perpetuo uniuersae ecclesiae testimonio illa confirmaretur*

III. Regula tertia. *De libris aut dubiis, aut spiriis iudicium febat, componendo eos cum libris certae auctoritatis*

VI. SIMONII in Reformatos Franciae cauillationibus obuiam itur

Capita duo, facti unum, fidei alterum. In fidei, non facti capitibus Reformati S. Spiritus testimonio nituntur, uideturque absurdum, fidei capita, ecclesiae testimonio, uelle firmare

Exemplum ex Alcorano. Verba S. AVGVSTINI: ego uero non crederem Euangelio, nisi ecclesiae memoueret auctoritas, exposita

Fanaticam sententiam, Reformatis per SIMONIUM obiectam, amplecti pontificii dicuntur

VII. Secunda thesis. *Quam circumspecte, et qua religione, SS. patres, in iudicandis libris, uersarentur. Tres librorum ordines: Verorum unus, dubiorum secundus, falsorum, et suppositiutorum tertius*

VIII. Rei exemplum, in examinata, et diiudicata apocalypsi

VIII. Tertia thesis. *Librorum apocryphorum origo, et caussae*

Per ecclesiae christianae naturam, fieri non poterat, ut tales non essent. SIMONII obseruatio. S. IGNATII locus male redditus. Ille paraphrasi declaratus. S.

IGNA;

IGNATIVS de quibus haereticis loquatur, et quanam illi Euangelii uerba in dubium uocantur

Euangelium Nazaraeorum testimonio confirmatum

X. Quarta thesis. Libri apocryphi numero pauciores multo sunt, quam credi solet. Vnius Euangelii adpellationes uariae

SS. patres libros haereticorum, quibus illud nomen non conueniebat adeo, Euangelia nuncupant

XI. Apocryphorum librorum, qui re uera diuersi sunt, ordines duo, et temporis ratione, et pro iis, quae istis continentur

I. Ordo. Euangelium secundum Ebraeos. Apostolorum aetatem attingit, ab haereseos suspitione est liberum. Lecta inibi de adultera historia

Euangelium secundum Aegyptios, aetatis eiusdem Nulli haeresi fauet. Ab Essenis scriptum uidetur. Euangelia alia, neque frugis malae, neque ab haereticis efficta. Praedicatio siue doctrina S. PETRI

II. Ordo librorum apocryphorum. Quo tempore prodierint. Supposititios esse, et aetas probat, et scribendi genus obscurum

Exemplo res probatur falsi S. PETRI Euangelii, coetibus orthodoxis ignoti

XII. Quinta thesis. Apocrypha, ad confirmandam IESV CHRISTI diuinam auctoritatem, faciunt pariter, ac reliqui libri, eum filium DEI esse docent, et miraculis fuisse insignem, confirmant

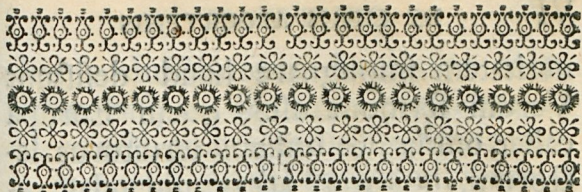
III

DICENDORVM SVMMMA

- I. Testimonium ecclesiae christianae, e iudaeis collectae,
de suo Euangelio
- II. Christianorum in Aegypto hominum, deque eorum
Euangelio
- III. Falsorum, quae supersunt, euangeliorum
- IIII. Sectarum antiquissimarum, Ebionitarum nimi-
rum, et Docetarum
- V. MARCIONIS Euangelii
- XIII. Quibus rebus a ueris, Euangelia apocrypha di-
scereparent
- XIIII. Dissertationis peroratio. Libri suppositiui sa-
crorum noui foederis librorum auctoritatem non destru-
unt. Characteres indubii sex, quibus a suppositiuis di-
scerni certae auctoritatis libri possunt
- XV. Occurritur dubio: Ecclesiam scilicet in librorum
certorum numerum recepisse eos, qui antiquissimis tempo-
ribus, in dubiorum librorum ordinem referebantur

DE
LIBRIS APOCRYPHIS
DISSERTATIO

---

*
* * *

I

In eruditorum hominum
gratiam commentarer,
non abrumperem disser-
tationis seriem, ad reuo-
candum sub examen, con-
futandumque argumentum, quo a fan-
tissima fide alieni homines noui foede-
ris librorum ἀποκρυφίων, et exploratam
A. III ueri-

ueritatem impugnare haud desistunt Verum sermone usus, quem Europa callet omnis, et utilitati seruiturus lectorum, qui otio, ad peruidendas religionis disceptationes, minime abundant, occurrendum offensionem uidebatur, quam parere apocryphorum, de qua differuimus, multitudo posset. Accedunt causae praeter ea aliae, reprimendi fidei nostrae aduersariorum triumphos, ostendendique, si ad uiuum rescari res debeat, apocrypha isthaec omnia ueritatem, aduersus quam illi se efferunt, confirmare. Quod quum facturum me sim pollicitus, nunc, ut perficiatur, operam dabo. Prodeat in scenam iudaeus tantummodo, neque ingenio destitutus ille, neque eruditione non instructus. Liceat ipsi impugnare religionem, quam suae inaedificatam ruinis sibi persuadet, et ignosci facilius illi, quod minoris res uideatur periculi, poterit, quam perfugarum quorundam scrupulis, qui, nulla de causa alia,

---

pollicitus] *Historiae MANETIS, et Manichaeismi criticae* pag. CCCLXX. Nota III

alia, in christianorum hominum coetu latent, nisi, ut, illius tuti praesidio, ad euertenda, quibus ea nititur, fundamenta, machinas queant omnes adhibere

II

ISAACVS OROBIO DE CASTRO, iudaeus, in disputatione illa, quae cum doctissimo LIMBORCHIO ipsi intercessit, ementita, et hypobolimaea euangelia, prioribus saeculis, scripta obiiciebat Ita ille: *Fuerunt quidem plurima, praeter quatuor euangelia, quorum aliqua refert HIERONYMVS, et alii patres, quae diuersarum haeresium fuere principia, ut ad Aegyptios, ad Ebraeos, THOMAE, BARTHOLOMAEI, duodecim apostolorum, BASILIDIS, HARPOCRAE, et alia, quae referre foret superfluum, quorum singula suos fautores habuere, diuersisque contentionibus occasionem dedere. Haec omnia euangelia, inter se, de rei ueritate, contententia, temporis*

A. III

poris

Ita ille] uideatur amica collatio cum erudito iudaeo, de ueritate religionis christianae, scripto tertio iudaei, quaesito quarto, numero octauo, pag. CXXXXV

VIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

poris tractu, et conciliorum auctoritate, reiecta fuere, quatuor duntaxat, in Europa, admissis, utpote inter se magis conformibus Sed non a toto christianismo explosa fuere, quia a THOMA conscriptum in plurimis Africae, et Asiae ecclesiis perseverat, ut unica suae fidei regula: quod et ego uidi, et Latine mihi interpretabatur archiepiscopus, nescio cuius Armeniae ciuitatis, qui Romae Latinitatem didicerat, cum quo, per aliquot menses, in hac ciuitate, consuetudinem habui, et uere testor, me tot errores, superstitiones, et haeretica dogmata ibi legisse, ut ualde mirarer, euangelii nomine insigniri Quod ipse constanter adfirmabat esse uerbum DEI, ab ceteris occidentalibus christianis numquam falsificatum

III

Ad quae iudaei uerba pauca quaedam primum obseruabimus. I. Antistes, cuius fieri mentionem animaduertimus, Armenus, is est, qui COTELERIO, Lutetiae Parisiorum cum ipso uersanti, haberi apud Armenos Corinthio-

thiorum unam ad s. PAVLLVM, eiusque ad Corinthios epistolam tertiam, sed apocrypham utramque haberi, retulerat. II. Hypobolimaeum s. THOMAE euangelium, *euangelium*, procul dubio, est *infantiae*. Neque enim ueterator solum THOMAE nomen mentitus est, uerum a coetibus orientis duobus, Armenorum speciatim, probabatur haec scriptio. III. *Fidei fundamentum unicum multis Africae, et Asiae ecclesiis euangelium hoc esse, prae se ferens iudaeus, egregie mentitur*

A. V

Chri-

retulerat] Post haec exarata, didici ab illustrissimo archiepiscopo Armeno, qui in hac regia urbe uersabatur, haberi apud suos dictas epistolas, et apocryphas haberi. COTELERIVS in notis ad constit. apost. p. CCCCLIII. uide has epistolas, adnotationibus instructas, in FABRICII cod. apocr. N. T. P. III. p. DCLXVII. ss. De eodem episcopo adi SIMONIUM *hist. crit. N. T. P. II. p. CLXXXXVI.* Vscano ei nomen erat, fueratque in occidentis regiones missus, ad bibliothecarum Armenorum typis exscribendorum curandam editionem. Intellexi ex eo, ait SIMONIVS, *bibliothecarum Armenorum corpus, antequam prelum primum euaderent, infra D. argenteorum uncialium pretium parari nequiuisset.* Quantum necesse fuit hoc esse impedimentum ad cognitionem sacrarum litterarum

mentitus est] *hist. MANETIS, et Manichaeorum crit. p. CCCLVI*

Christiani homines omnes euangelia quatuor agnoscunt, eadem illa, qua nos, prosequuntur ueneratione, et, iure, ad ea exigi doctrinam contendunt. Ipsique adeo, quibus THOMAE probatur illud, non reiicienda modo reliqua non putant, uerum praefenda etiam ducunt. **III.** Iudaeus ita porro, ut ab homine ad lumen caecutiente exspectari poterat, argutatur, reprehendens christianos homines, quod quatuor tantum euangelia seruauerint ideo, quia, utcumque certe, inter se conspirare uidebantur. Quod si aut edoctus fuisset melius, aut animo aequiori, quam distet a ueritate ista eius adcusatio, peruidisset facile. Vt enim, quod res est, dicamus, multa ab iis, qui euangelia, quibus nos obsequimur consignarunt, tradita reperias, in quibus non circumstantiarum modo uarietates aliquae, sed repugnantia etiam, uti uidentur saltem, negotium sacrarum litterarum interpretibus faceffunt. In animum reuocare lectores uelim, quae de duodecim euangelii s.

MAR^a

MARCI commatibus extremis adnotauimus. Quae nullam ob causam aliam, quam, quod cum ceterorum, qui euangelia scripsere, narrationibus conciliari aegre possent, omiſſa uiri docti existimauerunt. Nihilo tamen minus commata illa, antiquissimorum exemplorum consensu, suo restituta sunt loco. Neque fugit, credimus, quemquam, quantaese difficultates offerant, familiae IESV CHRISTI enumerationes, a MATTHAEO textam unam, a LVCA alteram, conciliare contendenti. Haec etsi, omnibus temporibus, dubitandi de fide, aut adcuratione scriptorum sacrorum, idololatriae antiquae sectatoribus aequae, ac hominibus in christiano coetu opinionibus a uero aberrantibus infectis, speciem dederunt aliquam: non impediuerunt tamen, quo minus primi aevi ecclesia MATTHAEI pariter, et LVCAE euangelium, quorum profectum illud ab apostolo IESV CHRISTI, hoc a nobilissimo quodam eorum, qui forman-

---

adnotauimus] *hist.* MANETIS, et *Manich. crit.* p. CCCXXXII

uiri docti] u. GROTIUM, et alios

mandos se apostolis dederant, intelligebat, haberi sanctum debere arbitraretur. Quatuor igitur tantum a nobis euangelia admitti, si uerum est, ut uideri omnino debet, eam id unice ob causam fieri censebitur, quod *ἀυθεντία* eorum, ab omni perpetuo ecclesia, subductis rationibus, fuit comprobata. *Sicut ex traditione accepi*, ait ORIGENES, *de quatuor euangeliis, quae sola in uniuersa ecclesia, quae sub caelo est, citra controversiam, admittuntur*

III

Iam, ut et iudaei, et aliorum fidei christianae aduersariorum argumentis fiat fatis, in aprico erit ponendum, I. ss. patres habuisse indubitata quaedam argumenta, et criteria, quibus a certae auctoritatis libris, dubios distinguere potuerint, et hypobolimaeos II. Eos, in examinandis his libris, non prudenter modo, et circumspecte, uerum, cum
reli-

ORIGENES] *ὡς ἐν παραδόσει μεθ' ὅλων τῶν τίτλων εὐαγγελίων ἢ καὶ μόνα ἀναντίρρητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς θεῆς.* apud
EVSEBIUM H. E. L. VI. C. XXV. pag.
CCXXVI

religione etiam summa, esse uersatos
 III. Vnde orti sint libri apocryphi, et
 quod, per rei naturam, fieri, ut tales
 non haberentur, haud possēt. IIII
 Apocrypha haec uarii generis esse, nu-
 meroque pauciora multo, quam quidem
 credi solet. V. Tantum denique abesse,
 ut inter hos libros etiam pessimi, et ma-
 xime deprauati, obesse christianae reli-
 gioni possint, ut pariter, ac reliqui, fa-
 ciant ad eam confirmandam, testimo-
 nium perhibendo hisce primariis fidei ca-
 pitibus, esse IESVM CHRISTVM
 DEI *filium*, (quisquis tandem sit horum
 uerborum sensus) *ipsumque*, quod a DEO
sit missus, factis admiratione dignis demon-
strasse. Et haec ea sunt ipsa, quae infitii-
 ri caelestis doctrinae hostes solent

V

Thesis prima. *ss. patres signa ha-
 buere quaedam, et notas, ex quibus constare
 posset, libros apostolorum, et apostolicorum
 uirorum nomine uenditatos, aut euictae esse
 auctoritatis, aut spurios*

I. Re-

I. *Regula prima.* ss. patres, re-
praesentatam publicis tabulis, quae se of-
ferrent ipsis, doctrinam, ad eam exige-
re solebant, quae, in coetibus omnibus,
tradita, ab apostolis, esset, inibique,
haud mutata, utpote omnibus modis si-
bi constans, adferuaretur. Docuerant
ubique apostoli, esse IESVM DEI fi-
lium, CHRISTVM, MESSIAM, ad-
fixum

Regula prima] Hoc pacto uersari nos D. PAVL-
LVS iubet. Is I. *Cor.* c. XII. u. III. *Gal.* c. I. u.
VIII. I. *Tim.* VI. u. III. IIII. V. in ferendo de
uerbi praeconibus iudicio, ad doctrinam, tra-
ditam sibi a IESV CHRISTO, et propositam
a se deinceps, adtendi animum iubet, uideri-
que, quantum aut componi ea, cum eorum
oratione possit, aut distare ab illa uideatur
Quae, in examinandis libris, alio se pacto ha-
bere non possunt. Ad *sanioris doctrinae praes-*
scriptum libri spurii non minus debebant, quam
praecones falsi nominis exigi. ἢ τε γνώμη ἢ
ἢ τῶν ἐν αὐτοῖς (nempe in libris adulterinis
apocryphis) φερομένων προαίσεις πλείον ὄσον
τῆς ἀληθῆς ὁδοῦ ἀπαΐσσει. EVSEBIVS
H. E. L. III. C. XXV. p. LXXXVIII. Hinc
ad Philippenses scribit POLYCARPVS Διὸ
ἀπολίποντες τὴν ματαιότητα ἢ τὰς ψευδοδιδασκα-
λίαις τῶν πολλῶν ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἡμῶν προση-
δοθέντα λόγον ἐπιστρέψαμεν. Relictis igitur plurimo-
rum erroribus, et spuria doctrina, ad eam, quae
tradita nobis a principio est, reuertamur

fixum cruci, obiisse mortem, rediisse in uitam, et in caelum tandem esse euectum, eumque docuisse, unum esse DEVM, qui sit unice colendus, atque fore, ut qui ipsi docenti fidem habituri essent, eiusque obsequuturi praeceptis, condonatis criminibus, fruerentur uita aeterna: ac tandem confirmauisse, quae doceret, admirandarum rerum, et in publica luce gestarum copia, eoque in primis, quod in uitam sedenuo, ruptis mortis pariter, sepulcrique uinculis, uindicaret. Praecipua haec sunt christiana religionis capita, et ab initio statim, et omnibus in locis proposita. Procliuè hinc est intellectu, libros, qui doctrinam aut oppositam huic, aut diuersam certe ab illa traderent, certe, et necessario supposititios esse debere. Fieri siquidem nequit, ut quum scriptor idem is sit, qui coram docebat, alia tamen dogmata litteris consignauerit, quam quae uiuus, et praesens docuerat, iis in locis, ubi erat uersatus, neque ille tantum, sed et ceteri euangelii doctores, eadem cum ipso a IESV CHRISTO ratione missi

Nec

Nec tamen inde confici debet, traditionem fidei normam esse, et de sacris litteris ex illa, non uero e litteris sacris de traditione esse iudicandum. Multum enim intercedit inter traditionem recentem illam, a christianae inde religionis primordiis ductam, eandem in omnibus, quas docuere apostoli ecclesiis, confirmatamque hominum, qui docentes audiuerant testimoniis; et inter eas, quae, quum longius a fontibus recedant, nec ecclesiae uniuersae, ac eorum, qui eas ex ore apostolorum acceperant, testimoniis sint adprobatae: fundamento carent eo, quod certae esse istas auctoritatis demonstret. Quae ad primum genus pertinent, pro ueris, ac certis non haberi non possunt, de illis uero, iure, dubitari potest. Qui Scyllam uitare uoluerit, eum cauere sedulo, ne in Charybdin incidat, oportet, neque reieculam quisquam

---

traditionem fidei normam] Hic ego ecclesiae, et traditioni nihil trado supra scripturam. Duce[m] solum facio ecclesiam ad ueram scripturam: est potius conditio quaedam, sine qua libri canonici discerni non possunt a non canonicis. M. ANTONIVS DE DOMINIS de republ. eccles. L. VII. c. I XVIII

quam sententiam reputabit ideo, quod in deteriores eam usus alii conuerterint Traditio, hoc est ecclesiae testimonium, si modo constet id esse ecclesiae testimonium, grauiissimum, et firmissimum testimonium est, ea uere facta, quae facta esse dicuntur: ea uere, a CHRISTO tradita, quae dicuntur ab eo tradita fuisse. Eorum, quae egisse IESVS CHRISTVS ferebatur, nihil suis oculis uiderat S. LVCAS, non ex ipsius ore diuina dogmata exceperat, nec tenebat eorum quidquam, nisi quod ex hominum constabat narrationibus, qui aut uidissent IESVM CHRISTVM, aut docenti ipsi adfuisse. S. Epistolae ad Ebraeos scriptor (siue de se ipse is, siue de iis pariter, ad quos scribebat, orationis forma frequenti oppido usus, dicat) salutaris doctrinae nihil tenebat, nisi quod ab iis edoctus fuerat, qui ex ore eam optimi seruatoris, coram, perceperant Sanctissimum hoc euangelii depositum, quod apostoli fidis hominibus tradebant, sincerum, et intemeratum, initio, in Christianorum hominum coetu, seruatum

B

tum

---

perceperant] Ebr. II, III

ditio-
eteris
e tra-
enim
ntem
s pri-
ibus,
nafir-
s au-
quae,
nec
i eas
imor-
rent
s de-
per-
beri
itari
erit,
n in-
quis-
quam
tradi-
solum
potius
cerni
IUS
c. I

XVIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

tum fuit. Quod quidem eo fieri facilius, principio, potuit, quum capitum fidei numerus adeo nondum excreuerat, ut factum deinceps, aestuantium hominum disceptationibus, et obscura diligentia, nouimus

Sed fortasse dixerit quispiam, fieri hac ratione potuisse, ut fraudatoris aliquis liber, falso apostoli, aut apostolici cuiusdam uiri nomine uenditatus, auctoritatis reputaretur certae, si quidem eorum doctrinam expresserit adcurate. Est istud quidem aliquid, sed nequaquam aut periculosum uideri, aut obesse sanctissimae fidei potest. Verum, qua religione, illud etiam incommodum ss. patres cauerint, ex iis, quae adiciam modo, in aprico erit

II. *Regula secunda.* ss. patres effentne libri, qui apostolorum apostolicorumque uirorum praeferebant nomina, ab omni christianorum hominum coetu pro-

---

SS. *patres*] SS. patres, in probandis libris, perpetuum ecclesiae testimonium esse sequutos, adparet, ex EVSEBII H. E. L. III. C. XXV
 Τὰς κριταὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόξου ἀληθείας
 ἢ ἀπλήρεις ἢ ἀσυμλογημένως γεγραμῶς

probatu inde ab initio, et conscripti ab illis, quibus tribuebantur, existimati, qua summa fieri diligentia poterat, acquirebant. Minoris haec res erat negotii, quod esset in ecclesia non interrupta praesulum, doctorum, scriptorumque ecclesiasticorum series, qui, inde ab apostolorum aetate, ecclesiam docuerant, et adserendae religioni, aduersus iudaeos, et gentiles pariter, ac haereticos, operam insumserant. Ex scriptis eorum, in quorum iam suffecti locum erant, perspectu fuit facile, quosnam illi libros ab apostolis, apostolicisque uiris traditos accepissent, laudatis scilicet ipsorum nominibus, et adscriptis subinde uerbis, quibus usi essent in suis commentationibus. Vnde consciebant incertae hos libros esse auctoritatis. Profecto enim res suffulta tot testimoniis ecclesiarum tantum non omnium, inde, ab eo tempore, quo esse coeperant primum, excipientibus se antistitibus uariis,

B. II

riis,

quosnam illi] EUSEBIUS de prioris. PETRI epistola
 πάντα δὲ καὶ οἱ πάλαι πιστοῦτεροι ὡς ἀναμφιλύκτωι,
 ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν κειτακέχρηστο συγγράμμασι
 H. E. L. III. C. III

XX DE LIBRIS APOCRYPHIS

riis, et doctoribus, ponderosis adeo argumentis euieta uidetur, ut ambigi de ea minime debeat. Homines difficillimi etiam, et dubitandi libidine omnium maxime abrepti, nisi religionis causa ageretur, impedirentque commoda, aut in luce posita illa, aut caelata callide, uinci se huius generis indiciiis non paterentur modo, uerum uterentur etiam illis, quoties de re, quae dicitur accidisse, disquireretur. Eodem ducti argumento II. persuadebant sibi ss. patres, libros omnes, qui, quum praescripta apostolorum apostolicorumque uirorum nomina haberent, non tuerentur tamen se, constanti, et perpetuo testimonio, aut subditiis esse, aut incertae, dubiaeque auctoritatis. Hinc etsi nihil haberet liber aliquis, quod sanctissimae fidei aduersaretur, uiderique adeo lectu utilis posset: in cano-
nem

II.] ὅτι ἐδὲν ἐδάμῳς ἐν συγγράμμασι τῶν κατὰ
 διαδοχὰς ἐκκλησιαστικῶν τῶν ἀνθ' ἑἰς μνημὴν ἀγα-
 γεῖν ἠξιώσεν. EVSEBIUS *ibid.* L. III. c. XXV

utilis posset] Ita e. g. II. S. PETRI *epistola* canonici inserta non fuit, etsi cognitu utilis multis uideretur. πολλοῖς χρησίμος φανείσα. EVSEB. L. III c. III

Etrinae uestigia animaduerti. II. Iudica-
 uerintne, et scriptis fecerint testatum
 primi, qui in apostolorum locum suc-
 cesserant, ab illis eos fuisse conscriptos
 Quod si utrumque recte se habebat, in
 apostolicorum scriptorum numerum
 eiusmodi uolumina referebantur: con-
 tra ea, si unum, aut alterum caput de-
 monstrari satis non posset, abesse illa a sa-
 crarum litterarum corpore iubebant
 S. IACOBI, S. IVDAE, S. PETRI posterior, et
 S. IOANNIS secunda, et tertia epistola nul-
 lo pacto ab apostolorum abhorrent do-
 ctrina, quo nomine in canonem cogi
 omnino merentur: at uero, quoniam
 ἀβθεντία eorum, constanti, et perpetuo
 ecclesiae testimonio, se non tuerentur,
 reiecti in librorum, de quibus non lique-
 bat, ordinem fuerunt. Admitti eos
 periculosum non erat, quoniam habe-
 rent nihil, quod sanctissimae fidei non
 conueniret, uerum in canonicorum li-
 bro-

---

uestigia] Πόρρω δὲ πρὸς τὴν οὐρανὴν τῆς φωνῆς παραπλήρως
 ἢ τοῦ ἀποστόλου ἐναλλάττει λαομαθῆς: ἢ τὴν
 γνώμην ἢ τὰν ἐν αὐτοῖς. Φερόμενον ἀποκρίσει
 ὅσον τῆς ἀληθοῦς ὀρθοδοξίας ἀπάδυσαι rel. EVSEB.
 L. III. c. XXV. H. E.

brorum numerum adserere eos priorum saeculorum doctores ausi non sunt, quod non satis de eorum *audivit* constaret

VI

Hanc ss. patres canonicos libros, ab apocryphis distinguendi, iniuerunt uiam, quam ratio ostendit ipsa, et sequetur, dum a praeiudicatis opinionibus homines liberi, nec suae tantum utilitati seruituri, uerum, sine fuce, indagabunt. Insimulari tamen emendatis sacris addictos uideas, discessionem illos ab ea, recta adeo, et antiquitatis omnis consensu firmata, facere, ut abripi se temere alucinationibus spiritus, nescio cuius, peculiaris certe, patiantur. Nec temperauit sibi, a tali calumnia, ipse SIMONIVS, contentiosorum hominum turbam sequutus. Commemoratis enim is, ut solet, perturbate satis legibus, quas ad discernendos libros sacros ss. patres sibi dixerint, in eos inuolat, qui defaecatiorem doctrinam, in Francia, fuerant complexi. *His, inquit ille, argumentis,*

B. III

uera

inquit ille] SIMONIVS *hist. crit. N. E. T. I. p. XI*

uera esse, quae de noui foederis libris perhibentur, euinci satis potest, ut opus adeo non sit, recipere se ad spiritum, nescio quem peculiarem, extremorum horum temporum inuento, demum inuectum. Non fingi quidquam potest, quod sanae menti aduersetur magis, quam uerba haec confessionis fidei eorum, qui, aliquo abhinc tempore, Reformati ecclesiarum Franciae uolunt adpellari. In cano-
nem libros, qui sacrarum litterarum corpus iam conficiunt, referri, merito iure, existimamus, non ecclesiae magis consensu uniuersae, et suffragiis uicti, quam SPIRITVS S. interiori persuasi testimonio
At uero SS. patres, addit SIMONIVS, antiquos haereticos omnes, canonicos hos libros esse negantes, communi ecclesiae consensu re-
tulerunt. Respondebimus aduersioni, carptim, et breuiter

Duo se obiiciunt capita, de noui foederis libris disquirentibus. Prior quaestio est de facto, quaeritur enim, an ab apostolis, et apostolicis uiris, quorum ornati sunt nominibus, consignati debeant uideri. Posterior quaestio est de fide, quaeritur, num libri ipsi diuinam auctoritatem habere, et ita canonici
 que-

queant reputari, ut et credere illis tuto, et obsequi illorum praescriptis liceat De priori capite ss. patres inter, et haereticos, de posteriori, inter eosdem, et homines a fide plane alienos, disputabatur. Adfirmantes itaque Reformati, se libros noui foederis *canonicos non consensu magis communi, et suffragio ecclesiae persuasos, quam s. SPIRITVS testimonio uictos*, reputare, ad posterius caput digitum intenderunt, non ad prius. Illi, in professae suae fidei formula, contendunt: tenere se, libros noui foederis *canonicos esse, siue, diuina instructos auctoritate, non tam ecclesiae testimonio*, quod reiiiculum ipsis tamen non uideretur, quam s. SPIRITVS beneficio, illius, qui hanc fidem in homine operatur, quae solis rationis humanae uiribus comparari non possit. Quam si sententiam probare

B V

SIMO-

---

non possit] Redit Reformatorum Franciae, in ipso-
rum *fidei confessione*, sententia ad S. AVGVSTI-
NI illam, *Cont. Ep. Fund. C. XIII. Eos sequemur*, inquit, *qui nos inuitant prius credere, quod nondum ualemus intueri, ut, ipsa fide ualentiores facti, quod credimus intelligere mereamur, non iam hominibus; sed ipso DEO intrinsecus mentem nostram firmante, atque illuminante*

SIMONIVS nolit, ne in Pelagianorum erroris ueniat suspicionem, a qua, ut longissime abessent, operam semper dedere Reformati, uiderit. Ad prius caput quod pertinet, num scilicet libri noui foederis sint auctoritatis certae, siue sinceri foetus eorum, quorum nomine inscripti sunt, auctorum, de eo, inquam, sibi peculiari SPIRITVS S. indicio constare, numquam adseruere Reformati. Nec est futurus quisquam, quin intelligat, turpiter omnino eos, id si adfirmassent, se fuisse daturos. Hinc contententi SIMONIO, non posse christiano homini, nisi ecclesiae testimonio, constare, libros foederis noui esse ab apostolis, apostolicisque uiris profectos, Reformatorem obnitetur nemo: at uero in animum sibi inducenti illi, christianos homines, de *diuina* horum librorum *auctoritate*, certos esse, nisi ecclesiae suffragio, non posse, Reformatorem nullus subscribet. Neque potest enim illa sententia iis, qui ratione uti didicerunt, absurda non uideri. Declaraturi rem exemplo sumus

Li-

---

exemplo sumus] Adscribam M. ANTONII DE DO-

Librum Mahumedanorum, quem *Alcoranum* uocant, in euangelii, *Mahumedanos*, in coetus christiani substitua-
mus locum. Duas deinde proponamus
quaestiones. I. Sitne uere a MAHUMEDE
proditus ille. II. Polleatne diuina aucto-
ritate. Prior, quae spectat ad aucto-
rem libri, communi Mahumedanorum
soluitur testimonio. Est in confesso
MAHUMEDEM, siue suo tantum obsequu-
tum ingenio, siue ab homine, qui a iu-
daeis, aut christianis sacris discessionem
feci-

MINIS Spalatrensis antistitis, et eruditissimi,
superiore saeculo, sanctioris disciplinae docto-
ris, uerba. Ita ille, *de rep. eccles.* L. VII. C. I.
XIII. de ratione in uiam reducendi hominis
a fide alieni. *Aliud erit hunc infidelem adsen-
tiri, hunc librum esse IOANNIS: ALIUD fidem
adhibere iis, quae in eo libro scripta sunt. Et ita
ALIA est ei danda probatio, qua constat ei, esse li-
brum IOANNIS: ALIA uero, qua ostendatur,
uera esse quaecunquae scripsit IOANNES. Prior
probatio, ex SOLA TRADITIONE HVMA-
NA, PETITVR - - Hoc ei probato, ac proin-
de, praestito per eum adsensu, librum esse IOAN-
NIS, tum postea, SPIRITV SANCTO OPE-
RANTE, CREDIT IIS, QVAE IN EVAN-
GELIO IOANNIS scripta sunt, rel.*

XXVIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

fecerat, adiutum, litteris librum consignasse. Verum si agatur de posteriori quaestione, nemo sane ad iudicium, vel testimonium Muhamedanorum, provocabit, nisi, qui existimet, eum, qui tuendas in se partes suscepit, recte etiam, et incorrupte sententiam posse pronunciare. Poterit, nullo negotio, exemplum ad causam nostram pertrahi. Rogati enim, qua ratione inducti, libros novi foederis ab iis perscriptos credamus, quorum nominibus ornantur, constans ecclesiae uniuersae testimonium adpellabimus: si uero requiratur a nobis, cur eosdem *diuina auctoritate* insignes, atque canonicos adeo, ut fidei habet confessio, reputemus, haud iam ecclesiae testimonio nos tuebimur. Qua ratione, non melius causae consulere nostrae, quam suae Mahumedanae superstitionis adserator, qui praesidium, et *doctorum haereseos suae* auctoritate innixum, diuinum librum Mahumedicae doctrinae corpus se reputare, causaretur

Ego

Ego uero, loco quodam, s. AVGVSTINVS ait, euangelio non crederem, nisi me commo- ueret ecclesiae auctoritas. Audacius haec aliquantum a s. AVGVSTINO, disputandi feruore abrepto, prolata, et eius sunt generis, ut non carere illa uicio intelleturus sit facile, qui adcuratori paullo industria, sub examen uelit uerba reuocare. Fecit interea ueneratio, qua prosequi sanctum patrem tantum non omnes solent, ut uarie illa interpretati sint multi, quo, melius aliquanto, iis sua ratio constet. Quod fieri tamen uix potest, nisi i. pro *auctoritate testimonium* substituas. Non enim *auctoritate*, quae facta esse dicuntur, uere accidisse, euinci potest; sed *testimoniis*, quorum ueritas ab hominum non pendet *auctoritate*, uerum a testata illorum fide, argumentisque, ex quibus, perspexisse eos satis, quae testantur adpareat. Quemadmodum itaque *auctoritatem* subinde dicimus, ubi intelligi *testimonium* uolumus: ita salua erit s. AVGVSTINI causa, si, hoc loco, eadem eam significatione uenire adfir-
me-

XXX DE LIBRIS APOCRYPHIS

memus II. Distinguenda diligenter euangeliorum *ἀυθεντία*, factorumque, et doctrinae, in illis traditorum, ueritas. De ista constare, nisi ecclesiae testimonio, non potest, in hac uero inepte eodem uteremur, si quidem is, cuius res agitur, testari nequit. III. Nec ambigo etiam, s. AVGVSTINI his uerbis, euangeliorum *ἀυθεντίαν*, non ueritatem factorum, doctrinaeque, propositorum in illis, indicari. Ipsum enim inter, et Manichaeos non disceptabatur, num doctrina CHRISTI diuina sit, atque euangelium adeo DEO dignum uideri debeat, quod quidem illi in dubium non uocauerant; uerum, an *certae essent auctoritatis* euangelia, et uere ab apostolis, aut primis eorum discipulis profecta, quaerebatur. Pernegantibus hoc Manichaeis, adfirmabat contra s. AVGVSTINVS. Cuius uerba exponi commodius non possunt, si quidem honori consuli ipsius debeat

Ce-

S. AVGVSTINVS] *contra* FAVSTVM L. III
VI. L. XXXII. XXI

Ceterum, quae de fanatica sententia, et peculiari spiritu, aduersus Reformatos, disputat SIMONIVS, uiderit is, ne in ipsos pontificios reiici commode possint R. P. COMBEFISIVS librum esse canonicum licere nemini dubitare perhibet, ut primum, ille relatus sit, ab ecclesia in cano- nem, quae libros canonicos ab apocry- phis, diuino in apostolis, et successori- bus spiritu, dispescere doceatur. Quae quidem opinio ab illa, quam Reforma- tis tribui uidimus, alia re nulla discre- pat, nisi quod eruditus Dominicanorum ordinis presbyter spiritum illum *dominica-* *sius* ad antistites tantum, qui in aposto- lorum subiisse locum dicuntur, referat: quum Reformatis beneficium hoc ad omnes, qui uere credunt, uideretur pertinere, essetque adeo fidei, non mo- rum futura praerogatiua. Ego uero ultra sententiarum harum e sacris litte- ris confirmari commodissime possit, scire perue-

---

doceatur] Notis ad HIPPOL. de SVSAN. et DA-
NIELE. Auctar. noniss. biblioth. PP. P. I. p.
LXIII

peruelim. neque enim locum inuenio ul-
lum, ubi tali priuilegio antistites dicantur
esse donati. Alioqui etiam hominum,
religionis causa congregatorum, coetus,
ineptissime criticam artem exercuisse,
librisque spuriiis, ac subdititiis fuisse
deceptos, experiundo saepe didicimus

VII

*Thesis secunda. ss. patres, in pensitanda
librorum ἀποκρυφῶν non prudenter modo, et
circumspecte, uerum summa etiam cum reli-
gione sunt uersati*

Suffecerit, ad sententiae huius demon-
strandam ueritatem, intendisse digi-
tum ad rationem, qua in ordinandis
libris, qui apostolorum praeferrent no-
mina, uersarentur. ORIGENES in tres eos
ordines describit. *Verorum* primum, et
certae auctoritatis, *supposititiorum* secun-
dum, et *mixtorum*, siue *mediorum*, tertium,
hoc

---

uerorum primum] Γνωσῶν, ἢ νόθων ἢ μίκτων T. XIII
in IOANN. p. CCXI. u. VALESIVM adno-
tatt. in EVSEBII H. E. L. VI. XIII. p. CXVI
et EVSEBIVM L. III. XXV. ac in locis
aliis

hoc est eorum, de quorum auctoribus etsi non constaret, doctrinam tamen non continerent ineptam. Eamdem uiam insistit EVSEBIVS, licet uerbis aliquantum diuersis utatur. Collocat is primo loco libros, *de quorum ambigi auctoritate* non potest, illos scilicet, quos tales uniuersa ecclesia credat, quorumque ἀνθεντίας nulla umquam eius pars in dubium reuocauit, secundo dubios, quorum incerti auctores essent, et quos constans, ac perpetuum ecclesiae testimonium extra νοθείας aleam non posuit. Huc quinque uolumina, de quibus dixi, *epistola ad Ebraeos*, s. IOANNIS *apocalypsis*, et *epistola BARNABAE*, rel. referebantur. Tertio tandem falsos omnino, qui et pretii sunt nullius, et supposititii. Et

C

hi

potest] ὁμολογούμενοι

dubios] ἀντιλεγόμενοι

falsos omnino] παντελῶς νόθοι. u. EVSEB. H. E. L.
III. C. XXXI

pretii sunt nullius] νόθοι, adulterinos adpellat EVSEBIVS libros, qui scriptoribus, quorum praeferrent nomina, non deberentur, παντελῶς νόθοι, omnino adulterini igitur sunt libri, qui et falso nomine sunt praescripti, et pretii nullius

hi quidem fere *apocryphi* adpellantur, ancipitis, et multiplicis potestatis uoce. Modo enim libros, quod dubiae aucto-ritatis essent, e canone reiectos, etsi mali haberent nihil, modo libros et falsos, et deprauatos notat. Extrema significatione, synopseos, quae cum s. ATHANASII operibus circumfertur, scriptor, uolumina nonnulla in apocryphis referri melius, quam legi, censet. Luculenter haec, credimus, euincunt, quam circumspecte, et qua religione, ss. patres agerent, si aut admittendus in canonem liber esset, aut ab illo prohibendus.

VIII

Cuius rei obuium habetur multo praeclarissimum exemplum, in ALEXANDRINO DIONYSIO, essetne apocalypsis, s. IOANNIS nomine praescripta, in canonicorum librorum referenda numerum, faecu-

---

*canone reiectos] Opus aliquod nec falsi nominis, nec doctrinae noxiae, adpellari posse apocryphum, quod extra canonem ab omnibus ecclesiis collocetur, CO-
TELERIVS, Iudic. de HERMAE Pastore, PP.
apost. T. I. p. m. LXX*

apocryphis] Ἀποκρύφους μᾶλλον ἢ ἀνεγνωστέους ὡς ἀληθῶς ἐξία. Opp. ATHANASII T. II. P. CXXXIII

saeculo tertio, dispiciente. Persuaserat sibi NEPOS quidam, doctus alioqui praeful, et uir bonus, fore, ut in terram IESVS CHRISTVS rediret, imperaretque, una cum sanctis hominibus, omnibus laetitiis delibutis, sed minime noxiis Apocalypsi nitebatur ille, cuius, cum suis, mirum in modum, praedicabat praefantiam. Quare inductus, aduersus eos, qui *allegorizis* modo s. IOANNEM, ad indicandam sententiam, uti, adfirmabant, est commentatus. DIONYSIVS, conuocatis quidquid in Aegypto hominum erat doctiorum, et in sanctiori disciplina uersatorum adprime, de NEPOTIS pariter sententia, et apocalypseos *ἀποκάλυψις*, continuis diebus tribus, inquiri, in consilium antiquos scriptores adhibet omnes, eorumque testimonia pensitat curate. O prudentiam in DIONYSIO admirabilem, cum inusitata coniunctam modestia! Comperiebat *eorum non nullos, quorum iam subibat locum, apocalypsin non*

C. II

abdi-

---

comperiebat] EVSEBIUS H. E. L. VII. XXV

XXXVI DE LIBRIS APOCRYPHIS

abdicauiſſe modo; uerum confutaſſe etiam, utpote quae nec intelligi poſſet, nec rationi eſſet conueniens. Adcuſari animaduertebat, reuelationis falſo nomine eſſe eam praefcriptam, quam obſcuras res producere in lucem, non caliginem offundere, et ignorantiam meram deceret, et CERYNTHI adeo haereſiarchae, praetexentis deliramentis ſuis ſ. IOANNIS nomen, commentum uideri, et quae ſunt alia, apud EVSEBIUM, uehementius etiam, a DIONYSIO, pronunciata. Alexandrinus praeful, non ad quieſcendum ſibi in praeeſſorum opinione putans, qua pietate erat, et modeſtia, tantum abeſt, ut damnare apocalypſin uelit, ut referat illam myſteriis, quae quidem ipſe non capiat ſatis, praefe ferat. Perſuadet ſibi, ſacrum ſcriptorem imagine rerum, quae ob oculos nobis uerſantur, et ſub ſenſum cadunt, ſpirituales ueritates adumbrare. Iuſtumque adeo libro ſtatuit pretium, etſi a IOANNE illum proficiſci uix potuiſſe, operam det deinceps, ut

---

*abdicauiſſe modo] ἡ ἀπόκρυφος ἐστὶν ἀποκρυφισμῶν. EVSEB.
ibid.,*

ut probet, a cuius nimirum stilo, dicendi forma, ambitu, et sententiis absit quam longissime. Quibus argumentis inductus, perscriptam apocalypsin a IOANNE quodam, homine christiano autumat, cui nomen illud a parentibus, apostoli consecraturis memoriam, inditum queat uideri

VIII

Thesis tertia. Unde orri sint apocryphi libri, et quod fieri, per rei naturam, non potuerit, ut tales non essent

Adeo pulcra erat optimi seruatoris uiuendi ratio, adeo sublimis ipsius dignitas, et diuina, adeo excellens doctrina, tam illustres, et numero tanto, quibus eam confirmabat, res admirandae, ut fieri non posset, quin ad earum enarrationem animum adpellerent quam plurimi. Quae res fecit, ut multae de IESU CHRISTI rebus gestis prodirent commentationes, adcuratae magis aliae, aliae minus. Quas periisse dolemus, quoniam adhibere in consilium eas, et de scriptorum caractere, ac stilo potuissimus iudicare. S. LVCAS, ubi euan-

XXXVIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

gelia, siue narrationes, quae suum antecesserant, commemorat, defuisse illis quaedam fatetur; non damnat ea, utpote conficta, tantum modo, et frugis malae. Insequenti tempore, de apostolis, eorum itineribus, propositaque ab ipsis doctrina exponebant uarii. Homines animo bono, quum primum aliquid ab auctoribus, ut ipsis uidebantur, locupletibus, essent edocti, mandare illud litteris solebant; at uero neque praesidiis ad scribendum omnibus satis instructi, neque s. SPIRITVS ope adiuti ea, qua carere non poterant, specimina magis, quam iustas dabant historias, et adcuratas. Contra ea alii, quum admiscere christianae doctrinae philosophiam uellent, quam profitebantur, ad texendos de IESV CHRISTO, eiusque apostolis commentarios, eo se animo adplicuerunt, ut possent eadem opera, systema

---

instructi] Quum tantum impraesentiarum hoc necesse sit dicere, existisse quosdam, qui sine spiritu, et gratia, conati sunt magis ordinare narrationem, quam historiae tenere ueritatem. ORIGENES Prooem. in MATTHAEVUM

systema suum legentibus propinare
Ipsa christianae ecclesiae ratio, ut euitari
isthuc incommodum non posset omni-
no, efficiebat. Si enim ecclesiastica
haec respublica ad iudaicae efformata
modum fuisset, si ab initio imperio aliquo,
magistratibus, auctoritateque se tueri
potuisset summa, si uni paruisset modo,
et in unam coacta prouinciam fuisset:
non uidisset fortassis lucem falsarum
enarrationum tanta multitudo. Depre-
hendi scriptores potuissent, suppliciiis
adfici, subigique ad necessitatem aut
palinodiae, aut confirmandi ea, quae
scribere ueriti non essent adpositis
argumentis, et idoneis. Verum diffi-
pata, per terrarum orbem uniuersum,
erat ecclesia, et inter populos, sermone
utentes uario, diuisa, principibus sub-
dita illis, qui tantum aberant, ut obicem
ueteratorum libidini ponerent, ut faue-
re illi potius, e re ipsorum uideretur. Ni-
hil enim optabant impensius, nihil ha-
bebant antiquius, quam proficissam
ecclesiam, schismatibus, et sectis, odio
se prosequentibus, uidere, nec fieri ad-
eo poterat, quin partes essent diuer-

XXXX DE LIBRIS APOCRYPHIS

fae, haereses, et quas pariebant illae, narrationes falsae. Quum enim sectae omnes, niti se filii DEI auctoritate, uellent uideri, ex libris uero, quorum ab ecclesia prabaretur *à uerità*, conuinci se errorum, aut sententiarum recens confictarum uiderent: relinquebatur illis praesidii nihil, nisi, aut intertexta falsa scriptis illis caussarentur, aut adulterina effingerent. Prioris criminis Manichaeos, haereticos alios, haud paucos, postulatos posterioris fuisse, nouimus

Adfert obseruationem RICHARDVS SIMONIVS, nostrae haud dissimilem. Non obscura sunt, quae de scriptoribus quibusdam, publica auctoritate, ad reipublicae Ebraeorum historiam describendam, conductis, suspicatur: neque illud fugere quemquam potest, fuisse eam sententiam, quoniam firmo satis talo niti non uideretur, a multis impetitam Christiana ecclesia, quum in locis distributa uariis, neque in unius formam reipublicae esset redacta, uti eius generis scriptoribus non poterat. *Haec caussa fuit*

eum modum, quem doctrina IESV CHRISTI praescribit, instituatis omnia. Audiui enim dicentes aliquos, nisi in archiuis (exemplis antiquis) scriptum reperero, non credam, esse in euangelio scriptum. Mibi uero regerenti illis, scriptum esse, ita est, aiunt, quoniam scilicet prius est repositum. Mibi quidem archiua mea, (exempla antiqua) sunt IESVS CHRISTVS, mea archiua (exempla) authentica, crux eius, mors, in uitam reditus, et quam ipse docuit, fides. Hoc modo, s. IGNATII locum circumductius aliquantum conuerto, audacius non putem. Ita enim me uersari ipse scriptor, qui animum non plane adeo exposuit, iubet

Nunc de quibus haereticis loquatur s. IGNATIVS, erit dispiciendum, et quae nam sint euangelii illa uerba, quae isti deesse uolunt, uidendum. Facit utrumque sequens, ad Smyrneses, epistola clarum, quae de Docetis, eo tempore, in Asia cum primis, caput efferentibus, sermonem esse demonstrat. Quibus confutatis copiose, piis auctor est uir sanctus,

---

auctor est] *Epist. ad Smyrn. ibid. p. XXXVII*

ctus, ut animum ad discendum prom-
tum, ad oracula prophetarum, euan-
gelium speciatim, quod exantlatas a
CHRISTO pro hominibus molestias de-
scribat curate, eumque in uitam reuer-
tisse, argumentis euincat claris, adferre
uelint. *Ego quidem, inquit, noui optimum
seruatorem, etiam postea quam a morte se
uindicauisset, carne fuisse indutum uere, et
profecto credo. Quum enim PETRO, et
qui cum ipso essent, uidendum se prae-
beret: sumite, inquit contrectate me, et ui-
dete,*

prophetarum] Ἐξαίρετως δὲ τῶν εὐαγγελίων ἐν ᾧ
τὸ πάθος αὐτῆ δέδηλωται, καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτῆ
τετελειώται. *ibid.* p. XXXVII. Non ad uerbum
haec conuerto. Suspicio nihilominus, *con-*
summatum esse IESVM CHRISTVM, quum in
uitam rediret, uoluisse scriptorem dicere: Eo
enim ad felicitatem summam, et perfectam est
euectus. Hoc sensu uox Graeca, in epistola
ad Ebraeos, legitur

sumite] Δάθετε, ψυλαφήσατε με, καὶ ἴδετε, ὅτι ἐκ
ἐμῆ δαιμόνιον ἀσώματον. *ibid.* pag. XXXV. *Daem-*
onium, hoc est, *spiritus*. HIERONYMVS in
catalogo. u. IGNATIUS esse haec uerba ex *Eu-*
angelio Nazaraeorum testatur. ORIGENES fu-
isse eadem in libro, qui *doctrina PETRI* prae-
scribitur, docet, *Prooem. L. I. de Princip.* Haec
Daemonii uox occasionem dedit IGNATIO
δαμονικῆς adpellandi *Docetas*, id quod *ab impu-*
ro Spiritu agitato, eo loco, non notat; uerum

dete, quod spiritus non sum, qui corpus non habet. Respondent haec uerba euangelii Nazaraeorum Ebraei examuffim illis optimi seruatoris, a s. LVCA litteris mandatis: *spiritus carnem, et ossa non habet,*
 pro-

homines, qui IESVM CHRISTVM Daemonium esse, hoc est, *spiritum, qui corpus non habeat,* putarent. Animaduertam hic in uarr. Sacrr. erudit. LE MOYNE locum. Persuadet sibi uir doctus, fuisse ab IGNATIO laudatum hunc locum, ad confutandum nascentem, eo tempore, *Docetarum errorem, euangelio Nazaraeorum insertum. Et fallor, uel, ad nascens illud falsum dogma euertendum adsumtum fuit id, quod legebatur in euangelio Nazaraeorum, se non esse Daemonium incorporale, in nott. ad POLYCARPVM T.II. p. CCCCXV.* Haec coniectura causam haereticis addiceret, quam impugnata ab IGNATIO uidimus, queri, enim iuste adeo potuissent, locum, quo aduersum ipsos utebatur, esse euangelio temere adiectum. Operam dedi, ut quid in errorem coniecisset bonum uirum diuinando adsequerer, uideorque mihi in *interpolata S. IGNATII ad Smyrnenses epistola,* quam solam, ut uidetur, euoluit, eam reperisse. Hac inductus potissimum causa, quod inserta illi s. LVCAE C. XXIII. u. XXXVIII. uerba: *spiritus carnem et ossa non habet* rel. uideam, quae in *epistola non interpolata* defunt. Extremus uero locus facit, ut usui iam non sit prior. u. ep. ad Smyrn. non. interpolat. s. III. p. m. XXXV. et ep. interpol. §. III. p. m. LXXXVIII. S. LVCAE] C. XXIII. u. XXXVIII

prout me conspiciatis habere. Haec ea sunt, nisi me omnia fallunt, uerba, quae, aduersus Docetas, in medium profert s. IGNATIVS. Existare ea in euangelio credituros se esse negabant, nisi in antiquis inuenissent exemplis, aut in iis, ex quibus reliqua manarint. S. IGNATIVS, in suis exemplis, scriptum esse adfirmat Contra illi, uerum id esse, *sed quia praeciuet*, contendunt, Quae quum, *mera contradicendi libidine*, et obfirmato animo, proferri s. uir uideret, tempus iis confutandis infumere, operae pretium non putat, satisque habet dixisse: ego quidem ad antiqua exempla nulla, et ἀρχέτυπα me recipiam, quam ad IESV CHRISTI crucem, mortem, reditumque in uitam, et fidem, quam ille docuit Dignum martyre uerbum, fideique plenum, et pietatis, at dignum non minus

praeciuet] ὅτι πρόκειται. Ita uerti uerba putem debere

docuit] *Fides*, hoc loco, si quid uideo, est doctrina, a IESV CHRISTO proposita, quae caussa ualere omnino aduersus *Docetas* debet. Quod si *persuasionem* modo aliquam dicere S. IGNATIO uoluisset, quin inepte esset loquutus, dubium non uideretur

XXXXVI DE LIBRIS APOCRYPHIS

nus homine sano. Nihil enim cruce, morte, et reditu IESV CHRISTI in uitam, illustrius probat, euangelium non fuisse eo loco, de quo disquiritur, deprauatum. Neque enim adfigi cruci *spiritus a corporis coniunctione secretus, et liber, mori, et redire in uitam potest, nec uisâ tantum modo, quaecumque de CHRISTO narrantur, eius generis fuisse; sed re uera ita accidisse, euangelium docet*

Vnum restat dicendum. s. IGNATIVS scilicet, dum hunc adfert locum, *ἀποθευτικῶν* euangelii Ebraei Nazaraeorum, grauiissimo testimonio, confirmat, alioqui enim, disceptans cum haereticis, usus eo non fuisset. Quod dum obseruamus, pondus etiam accedit PAPIAE, apud EVSEBIUM testanti, s. MATTHAEVM euangelium Ebraeo prodidisse fermone, et fuisse illud deinceps a uariis conuersum. Laudata ab IGNATIO uerba erant in MATTHAEI uersione illa, quae in Asia habebatur, et in primo euangelii illius exemplo, quod adseruabant Nazaraei; in nostris desiderantur. Et hoc

hoc ipsum est, quo inducti *Docetae*, non credituros se prius adfirmarent, fuisse haec uerba in euangelio, quam in exemplis ea primis offendissent. *Docetae*, fortassis eo s. MATTHAEI euangelio, quod manibus uersamus, nitebantur; IGNATIVS contra utebatur euangelio Nazaraeorum

X

Thesis quarta. *Apocrypha uetera uarii erant generis, et numero multo, quam credi uulgo solet, pauciora.* Duabus haec propositio constat partibus: demonstrabimus posteriorem, primo loco

Quod ineptum, nec satis sibi constans pietatis studium euangeliorum falso- rum pariter, et haeresium numerum adauxerit, ignoro: illud exploratum habeo, multo esse illum, quam autumant plerique, minorem. Qui amplum texuit apocryphorum euangeliorum indicem, doctissimus FABRICIUS, L. me-

---

meminit] u. Notitiam, et fragmenta euangeliorum apocryphorum, in cod. apocryph. N. T. FABRICII T. I. p. CCCXXXV, et ss.

XXXXVIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

meminit quidem; uerum plures titulos interdum unum tantum scriptum designare, profiteretur. Ita nimirum CERYNTHI, et CAROCRATIS *euangelia* memorari uideas, quae Ebraeum s. MATTHAEI sunt euangelium, ab his, ut fertur, aliquantum immutata. *Euangelia* XII. apostolorum, secundum Ebraeos, secundum Nazaraeos, secundum Syros, secundum Ebionitas, euangelium sunt Ebraeum, s. MATTHAEO tributum, quorum exempla paullum modo discrepabant. *Euangelium* s. BARNABAE itidem est s. MATTHAEI euangelium, quod cum s. BARNABAE corpore, cuius impositum fuerat pectori, repertum, ZENONE imperante, in Cypro insula, narratur. Pari ratione, uenditatum s. BARTHOLOMAEI *euangelium*, euangelium est s. MATTHAEI. *Euangelium*

---

memorari uideas] Ὁ μὲν γὰρ Κήρυθος, ἢ Καροκράτης τῶν αὐτῶν ἑβραῖοι --- τῶν κερτι Ματθαίου. EPIPHANIVS *haeres.* XXX. XVII

discrepabant] negari id non posse, docet IO. MILLVS, *Prolegg. ad N. T. n.* CCLXXI. LXXII. Verum talia narrationum ueritati non oberant. u. exempla *c. l.*

S. BARTHOLOMAEI] u. GRABIVM *Spicileg.* T. I. p. CXXVIII

lium s. PETRI unum s. MARCI euangelium
 haberi debet, quod scriptorum ueterum
 non nullorum indicio, dictante s. PETRO,
 MARCVS, eius discipulus, et interpres,
 excepit; alterum scriptum est, saeculo
 demum secundo medio, ut deinceps ui-
 debimus. Quae de *euangelio* PAVLLI
 comminiscuntur aliqui, aut non satis
 perceptis iis, quae de euangelio suo,
 hoc est ea doctrina, quam profitebatur,
 loco quodam, apostolus habet, tribui
 debent; aut nata, e sanctorum patrum
 quorundam loquendi ratione, possunt
 uideri, qui epistolas sancti uiri, *eius*
euangelium adpellarunt. Eodem nomi-
 ne s. LVCAE euangelium laudari noui-
 mus, quoniam is a s. PAVLLO illud acce-
 pisse crederetur. *Euangelium* s. ANDREAE
 numquam existit, uidereturque inde na-
 tum,

D

tum,

-
- S. MARCI] HIERONYMVS, *in catalogo*, u. PE-
 TRVS. TERTVLLIANVS, *aduersus* MAR-
 CIONEM, L. III. C. V
euangelio suo] I. TIM. II. u. VIII
patrum quorundam] u. FABRICIVM c. I. T. I
 p. CCCLXXIII
 S. LVCAE] u. EVSEBIVM, H. E. L. III. C. III
 p. LXXIII

L DE LIBRIS APOCRYPHIS

tum, quod cum *actis*, et *periodis* huius apostoli confusum fuerit. *Encratitarum euangelium* est quatuor euangeliorum, in unum corpus redactorum a TATIANO, harmonia. *Falsa* HESYCHII, et LVCIANI *euangelia* iactantur, alia de caussa nulla, quam, quod a uiris his doctis, exacta ad Graeca exempla, et emendata euangelia essent, eodem instituto, quo, in LXX interpretum uersione, iidem fuerant uersati. MARCIONIS, et APELLIS *euangelia* s. LVCAE sunt euangelium, quod corripisse, aliquibus in locis, uterque perhibetur. BASILIDIS *euangelium* commentarius erat *in euangelia scriptus*, summum eorum exemplum quoddam, quod cum
iis

S. MATTHAEI] Ex mente FABRICII, et aliorum. u. c. l. p. CCCXXXXI

HESYCHII et LVCIANI] GELASIVS in *Decret.* Dist. XV. C. III

BASILIDIS] Alia sentit MILLIVS *prolegg.* n. CCLXIII. CCLXV. Suppositum a BASILIDE euangelium circa annum CXXIII; a VALENTINO circa annum CXXVII. sibi persuadet Mihi quidem potior uidetur FABRICII sententia

commentarius] u. EVSEBIVM H. E. L. III. C. VII
CLEMEN. ALEX. *Strom.* L. III. p. DVI. *Act.*
disput. Arthel. in fine

his non exacte conueniret, quae omnium manibus uersabantur. *Euangelium VALETINI*, siue *Valentinianorum* non complectebatur IESV CHRISTI historiam; uerum doctrinae horum hominum systema, quod *euangelii ueritatis* nomine praescripserant. Consignatum a Gnosticis *perfectionis euangelium*, falsam eorum scientiam continebat, eratque adeo eadem illius ratio. Nec *euangelii SIMONIS, et Simonianorum* fuit alia, cuius meminit auctor praefationis collectionis Arabicae canonum concilii Nicaeni. Docet is: *Simonianos sibi euangelium confinxisse, quod in quatuor tomos secantes, librum quatuor angulorum, et cardinum mundi adpellarunt.* Quo referre de-

D. II

be-

VALETINI] *Siquidem in tantum processerunt audaciae, ut quod ab his non olim conscriptum est, ueritatis euangelium titulent, in nihil conueniens cum apostolorum euangeliiis.* IRENAEVS L. III. C. XI. u. et TERTVLLIANVM aduer. haer. C. XXXXVIII

perfectionis euangelium] EPIPHANIVS haeresi XXVI. II

Docet is] u. concilia LABBEI T. II. col. CCCCLXXXVI

beam IVDAE quoddam euangelium, quod *Cainitarum* sectae s. EPIPHANIVS tribuit, nescio: illud tamen ex iis, quae s. pater adfert, intellectu haud est admodum difficile, magis inibi tractationem de mysteriis quibusdam, quae IVDAE perhibentur reuelata, quam falsam de IESV CHRISTO narrationem institui. Idem de *euangelio* PHILIPPI censendum est, quod a *Gnosticis* profectum, s. EPIPHANIVS aurtumat. E fragmento enim, ab eo conseruato, adparet satis, fuisse illud doctrinae, quam a PHILIPPO traditam uolebant, compendium

Eodem pacto, aliorum etiam scriptorum apocryphorum, apostoli cuiusdam nomine insignitorum, numerus excreuit. Habentur s. PETRI *doctrina*, *praed-*

IVDAE quoddam euangelium] 'Ωσε' κ' συνταγμή π' αν 'η φέρει ε'ξ 'ονόματος αυτῆ' ο' ευαγγέλιον τῆ' 'Ιουδα κάλως. EPIPHANIVS, *haeresi* XXXVIII n. I. pag. CCLXXXVI

EPIPHANIVS] *haeresi* XXVI. §. XIII. pag. LXXXV

doctrina] διδασκ

dicatio, iudicium, variae tantum modo, ut uideatur, unius libri adpellationes CERYNTHI apocalypsis s. IOANNI supposita, duaeque praeterea aliae eidem auctori tributae, memorantur, CAII, doctoris Romani iudicio, ab EVSEBIO laudati; uerum admodum est credibile, CAIVM de s. IOANNIS apocalypsi, quam a CERYNTHO scriptam sibi persuadebat, loquutum fuisse. Id quod obseruauit iam eruditissimus GRABIVS. Bonam itaque apocryphorum partem, euangeliorum speciatim, de quibus in primis hic agitur, reici commode posse, adparet. Reliqua in duos dispecemus ordines. Antiquiorum unum, et eorum, in quibus nihil, praeter adcuracionem, iure, desideratur, recentiorum alterum, ad haereses stabiendas tantum modo confictorum

D. III

XI

praedicatio] κηρυξ

iudicium] κρημν

adpellationes] GRABIVS Spicil. T. I. p. LVI

EVSEBIO] H. E. L. III. C. XXVIII

GRABIVS] c. I. p. CCCXII

XI

Primum prioris ordinis locum, suo merito, tenent *euangelia* duo, siue de IESU CHRISTI doctrina, et gestis rebus narrationes, primae utrumque antiquitatis Antiquissimum, quantum ego quidem perspicio, *euangelium est secundum Ebraeos*, quod consignatum ab ipso MATHAEO uolebant Nazaraei. Ad hunc modum incipit: *accidit, HERODE iudaeis imperante, ut baptizatum, in Iordane fluuio, IOANNES*

ueni-

Nazaraei] Non disquiram, hoc loco, Graecene scriptum sit S. MATTHAEI euangelium, an Ebraice. Adeant lectores ad doctissimi FABRICII *cod. apocryph. N. T. T. I.* p. CCCLV auersa et CCCLVI, in nota, ubi de hoc argumento disputata, breuibus, exhibentur. Equidem non dubito, exstitisse Ebraeum euangelium, apostolorum aetate, conscriptum, et S. MATTHAEO tributum, siue quod consignatum ab ipso esset, siue ex iis, quae coram docuerat, compilatam. Posteriolem sententiam praefereendam priori duxerim. Etsi enim ponderis adeo magni PAPIAE auctoritas non uideatur: reiiciendum tamencius testimonium non, nisi circumscripte et caute, fuerit. Lege illud apud EVSEBIUM L. III. XXXVIII

incipit] 'Εὐσ'αρο, 'εν τῆς νῆς' αἰς 'ιζάδδ. rel. ap. EPIPHAN. *haeresi* XXX. n. XIII, p. CXXXVIII

ueniret emendationis uitae baptismum
 Deerat igitur huic uolumini familiae
 IESV CHRISTI enumeratio, admirandae
 eius conceptionis, magorum, caedis Be-
 thlehemiticae, fugae in Aegyptum hi-
 storia, et pariter, ac MARCI euangelium,
 a IOANNIS, et IESV CHRISTI baptismo, et
 ab utriusque docendi munere deduce-
 batur. Ceterum e fragmentis, quae
 supersunt, uideri facile potest, nullam
 illud haeresin propalasse, historiamque
 optimi seruatoris, si a quibusdam di-
 scesseris circumstantiis, exacte fatis, et
 fide bona, dedisse

In eodem, adulterae historia, IOANNIS
 VIII. capite relata, legebatur. Quae
 quum in multis IOANNIS exemplis non
 reperiretur, suspicati sunt non nulli, in
 IOANNIS eam euangelium, e Nazaraeo-
 rum euangelio, dimanasse. Id si uerum
 est, quid de Nazaraeorum euangelio
 senserint antiquiores, adparet. Contra
 ea, si ab initio in IOANNE reperta fuit
 D. III . . . narratio,

---

nonnulli] u. adnotata ab eruditissimo uiro, IO. AL.
 FABRICIO c.l.p. CCCLVI. auersa, et ss.

narratio, illo etiam pacto, huius euangelii
ueritas confirmaretur

Antiquitatis eiusdem est *euangelium
secundum Aegyptios* nuncupatum. Me-
minit eius ORIGENES, postquam lauda-
tum subinde ab ALEXANDRINO CLEMEN-
TE fuerat, et prius etiam, si quidem genui-
na esset CLEMENTIS ROMANI secunda
epistola. TITVS BOSTRENSIS, in s. LV-
CAM commentario, quem in patrum
bibliotheca habemus, euangelium Ae-
gyptiorum referre inter ea uidetur, de
quibus s. LVCAS, utpote ante suum edi-
tis, loquatur. Enkratit is hoc libro, ad
errorem suum propugnandum, utenti-
bus

ORIGENES] *Proem. in LVCAM*

ALEXANDRINO CLEMENTE] *Strom. L. III. p.
CCCCXXXV. CCCCLII. CCCCLIII
epistola*] u. eam §. XII. p. m. CLXXXVIII

TITVS BOSTRENSIS] Το' μὲν κατ' Αἰγυπτίους
εὐαγγέλιον ἐστὶ τὸ γεγραμμένον τῶν δάδουσα ἐναγ-
γέλιον οἱ συγγραφέωντος ἐπιχειρήσαν. *Biblioth.
PP. MOREL. T. XIII. p. DCCII, ad quem lo-
cum u. I. E. GRABIVM spicileg. T. I. p. XXXII
BOSTRENSIS hunc TITI locum, ex ORIGI-
NE desumptum, adparebit contententi ea, quae SI-
MONIVS *hif. crit. N. T. P. III, p. LXXXI
LXXXII, ex ORIGENE, adfert**

S. LVCAS] I. u. I

bus, tantum abfuit, ut sancti patres eius testimonia reiicienda plane putarent, ut interpretarentur illa tantum modo aliquantò commodius. Ex quo intellectu est facile, ne in suspicionem quidem uenisse librum fraudis, ab haereticis intentatae; uerum auctoritate aliqua praeditum fuisse. Mihi confidenti, eum a christianis in Aegypto hominibus receptum fuisse, uenit in mentem cogitare, esse eum ab *Essenis*, qui fidem IESV CHRISTO adhibuissent, conscriptum. Non enim ipforum modo doctrina, multis in rebus, cum Christiana religione satis conspirabat; uerum scateret hoc *euangelium* obscuris sententiis, similitudinibus, aenigmatibus, et

D. V

allego-

---

commodius] u. COTELERII *notam PP. ap. c. l. p.*

CLXXXVIII

receptum fuisse] *Secundum Aegyptios, hoc est, receptum ab Aegyptiis, probatum, et lectum, quemadmodum euangelii secundum Ebraeos adpellatio receptum illud, et probatum a Christianis hominibus, qui iudaicae superstitioni nuntium misissent, notat. Sentit mecum doctissimus FABRICIVS, laudatque selectus GODOFREDI OLEARII in MATTHAEVM obseruationes u.*

eum Cod. Apocryph. N. T. T. III. p. DXXXVI

sententiis] EIPHANIVS, *haeresi* LXXII, II

LVIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

allegoriis. Quas alii nationi tribuen-
das putant; ego potius *Essenorum* inge-
nio conuenire censuerim. Encratitarum
haeresi fauit hoc euangelium, et quis Esse-
nos continentiae fruduiffe, et abstinentiae
ignorat? Vero itaque admodum simile
uidetur, sectae iudaicae homines illius,
quam nunquam optimus seruator repre-
henderat, adiunxisse se ei, et fuisse eum se-
quutos, delatos deinceps in Aegyptum,
postea quam is obiisset mortem, histori-
am uitae, et doctrinae eius retulisse in li-
teras, quae in Aegypto prodita, *euangeli-
um secundum Aegyptios* est adpellata

Antiquae hae narrationes etsi adcu-
ratae satis non essent, perniciosae tamen
uideri magis non debent, quam libri
alii, deperditi dudum, non ab imposto-
ribus, aut captatoribus fabularum, ue-
rum ab iis scripti, qui non edocti satis
et apostoli essent, aut eorum discipuli,
auctoritate ab illis donati. Eadem est
librorum omnium, ante natas grauiores
haereses, proditorum, ratio. A canone
arcebantur, non eam ob caussam, quod
periculi res plena uideretur; sed quod
haud

haud euieta satis esset eorum *ad Ieritio*
 Pertinet huc s. PETRI *doctrina*, siue *prae-*
dicatio, saepius a sanctis patribus lauda-
 ta, et statim ab apostoli obitu, primo
 certe saeculo, a quibusdam s. PETRI di-
 scipulis, nobis quidem ignotis illis, con-
 signata. Non eadem est omnio s. PE-
 TRI *apocalypseos* ratio, cuius CLEMENS
 ALEXANDRINVS meminit. Ab impostore
 ea, iis haud dissimili, qui *Sibyllina ora-*
cula, aut TRISMEGISTI *Poëmandrum* con-
 finxere, fuit importata. Futurus enim
 homo, ut uideretur, auctor iudaeis ad me-
 liorem redeundi frugem, quo persua-
 deret ipsis, diuinauisse s. PETRVM Hie-
 rosolymarum ruinas, tam copiose eas,
 et adcurate persequitur, ut legenti ho-
 die, quae ex eo refert LACTANTIUS, ad-
 pareat statim, hominem s. PETRI prae-
 texto nomine, historiam dedisse, et
 prophetam esse mentitum. Ceterum,
 quoniam malus is liber non esset, lege-
 batur

S. PETRI] Fragmenta collegit GRABIVS
 LACTANTIUS] *instituit diuin.* L. III. c. XXI
 u. etiam apud GRABIVM *spicileg.* T. I. p.
 LXVIII. LXXII. et ss. quaedam apocalypseos
 huius fragmenta

LX DE LIBRIS APOCRYPHIS

batur quotannis, reuertente paschatos festo, in Palaestinae ecclesiis, et si PETRO eum non deberi nemo fere ignoraret.

Ad alterum apocryphorum ordinem, libros referemus omnes, qui, secundo demum saeculo, a morte iam apostolorum, eorumque, qui docentes ipsos audierant, prodire. Eo enim tempore, perfractis semel a mentiendi libidine carceribus, efferebat caput illa haereticorum multitudo, quae CLEMENTIS ALEXADRINI iudicio, HADRIANO regnante, ad ANTONINVM usque PIVM, impotentissime, et nouis ueluti furiis agitata, saeuit. Ea aetate impostores immensum scriptorum subditiuorum numerum, aliorum apostoli cuiusdam, aliorum discipuli eorum alicuius nomine insignitorum, prodebant. Suo quisque ingenio obsequutus, itinera, euentus, et doctrinam eorum, a quibus profecisse se gloriabatur, referebat. Haec illa tempe-

---

Legebatur] SOZOMENVS H. E. L. VII. c. XVIII

audierant] Si uerum est, quod perhibetur passim, fuisse LEVCAM IOANNIS discipulum, existimendus ille, hoc loco, fuerit

pestas est, quae scripta tot, in ecclesiae praesens exitium, peperit, a sanctis patribus, haud sine indignatione, repudiata, et a IESU CHRISTI doctrina, omnibus modis, aliena

Confidenter hodie iactari hanc apocryphorum librorum multitudinem uideas, postea quam maxima eorum pars periit, neque iam, ut sumus ab eorum origine sane quam remoti, declarari satis potest, a quibus illi, quo pacto, et, quam ob causam, fuerint effecti. Existimant multi se, nec iniuria, scripta auctoritatis certae, uniuersae ecclesiae perpetuo testimonio obsignata, pari loco habere cum iis posse, quae fabulis plena sunt, centumque circiter annis post ea scripta, et quae falsa esse adeo clarum uideretur, ut solis esse radii solent, quum sudum est. Nullius haec pretii uolumina, in tenebris concepta meris, contemptu excepta sunt, et indignatione grammaticorum, neque tractabantur ab aliis, praeterquam iis, qui aut haeresi suae praesidium inde inuenisse uidebantur, aut rerum omnium erant

erant ignari, superstitione mira homines, quibusque adeo fumum uendere facile erat. Adparebit hoc falsi s. PETRI euangelii exemplo, eo nomine ornati, ut nobilius aliquanto eius commatis aliis uideretur. Ignorabant illud uel Asiae ipsius, ubi natum erat, ecclesiae pariter, ac praesules omnes, qui sub secundi saeculi finem floruerunt. Ex quo diuinari facile potest, medio demum hoc saeculo, in lucem illud fuisse editum

SERAPION Antiochiae praesul, qui circa annum domini CLXXX floruit, quum *Rboffum* Ciliciae urbem concessisset, diuisas ibi ecclesiae de hoc euangelio sententias comperit, aliis, obstinato animo, illud et legere, et propugnare, instituentibus, aliis contra illud damnantibus, utpote apocryphum. Neque uerbum is antea de eo unum inaudiuerat, tantum abfuit, ut primariae hic in oriente ecclesiae praesul, ea, quae traduntur
inibi

---

euangelii exemplo] Quod a LEVCA profectum sibi
persuadet GRABIVS, *spicileg.* T. I. p. LVIII
SERAPION] EVSEBIVS *H. E. L.* VII. C. XII

inibi, habuerit perspecta. Quo minus illud legatur, quum sine damno id fieri sibi persuaderet, paci consulturus, non uetat. Edoctus deinceps in *Rhossensium* ecclesia haereses, suffultas huic euangelio, doceri, euoluere illud cum cura, et reuocare sub examen, operae pretium putat. At uero in nulla ecclesiarum, quae communem doctrinam seruabant, inuentum, repertum tandem apud *Docetas*, qui assidue illud tractabant, mutuum sumit. Ex quo confici, nullo negotio, potest, obscurum hunc librum, nouum, et ecclesiae christianae, eo tempore, ignotum plane, et in manibus modo sectae illius, quam aberrauisse a faniore doctrina intelligunt omnes, fuisse. Huius commatis sunt falsae narrationes illae, quibus uti ueritatis diuinae experes homines, tanta contentione, hodie solent, ad conuellendam librorum apostolicorum *αὐθεντιαν*, quos recepit, et est

ue-

reperitum] Ἐδυνήθημεν γὰρ παρ' ἄλλων τῶν ἀσκη-
 σάντων αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον - - - οὓς Δουκίτας
 καλέωμεν - - - χρησάμενοι παρ' αὐτῶν διελθεῖν
 EVSEBIUS H. E. L. VII. C. XII. p. CCXIII
 CCXIII

uenerata omnis, ab initio, ecclesia. Fieri non poterat, ut eiusmodi nugis imponeretur cuiquam, quum distingui facile, eo tempore, quo prodibant, possent, nisi commodis suis seruientes homines, et praeiudicatis abrepti opinionibus, fraudatorum insidiis passi fuissent se, nec inuitos, occupari

XII

Thesis quinta. Tantum abest, ut apocryphi hi libri omnes, cuius tandem cumque ordinis sint, pessimi etiam, et maxime deprauati, uim inferre diuinae IESU CHRISTI auctoritati, religionique, eius innixae doctrinae, possint, ut pariter, ac ii, de quorum auctoritate nemo dubitat, ad eam confirmandam, possint traduci

Ad demonstrandam hanc thesin suffecerit indicasse, libros hos omnes, ueritates primarias duas confirmare, unam, esse IESUM CHRISTVM DEI filium, utcumque haec uerba interpretentur uarii, alteram, eundem, quod a DEO missus sit, testatum rebus mirandis, illustribus maxime, et in luce publica gestis, fecisse,

toties

toties utramque, a nostrae fidei hostibus, impetitam. Praecepta enim IESV CHRISTI, ex parte certe, in philosophorum etiam libris tradita, sanctosque eius ad homines sermones, in quibus sapientiam summam admiramur, non sunt illi, confidimus, moraturi. Nec magis impetro a me, ut credam, pulcritudinem eos, et grauitatem characteris, moresque IESV CHRISTI in primis sublimes esse arrosuros. Miracula igitur patrauisse IESVM, rediisse eum in uitam, et euectum deinceps in caelum fuisse, pernegandum illi in primis putant, rerumque adeo tot hominum probatae maxime fidei, et in quos ne suspicio quidem fraudis ulla, aut erroris cadit, testimoniis in euangelis confirmatam ueritatem, libris apocryphis, quae prima saecula peperere, adlatis, sustinent in dubium reuocare. Quo quidem ausu efficerent aliquid, si falsae illae narrationes, iis in rebus, aduersum quas tanto molimine se efferunt, contrariam ueris sententiam tuerentur. Ex iis enim, qui eodem ferme tempore, animum ad scribendum adpulerunt, quoties rem acci-

E disse

LXXVI DE LIBRIS APOCRYPHIS

disse alii tradunt, alii negant, alii denique eam silentio praetermittunt: toties in ambiguo ea, paribus ab utraque parte argumentis, relinquitur. Quanto magis eandem rem adferentibus multis, qui ceteroquin sane sunt diuersi, sententiarum diuortia confirmare illa debent uideri, quae eodem ore, de iis rebus, de quibus instituitur quaestio, differuerunt. Quid igitur ad retundendum hominum a fide alienorum argumentum ualere grauius potest, quam illud ipsum, quod miraculis insignem IESVM fuisse, et rediisse in uitam, libri apocryphi pariter, et illi, quorum in confesso est *αὐθεντία*, confirmant

I. Christiana, e iudaeis, ecclesia in sectas abiit duas. *Nazaraeorum* unam, *Ebionitarum* alteram, legis utramque tenacissimam, quae persuadebant sibi IESVM CHRISTVM eo, quod S. SPIRITVS, qui descenderat in eum baptizatum, cum ipso erat, quoniam MESSIAS esset, et imperio potens, euectusque tandem in caelum, esse DEI filium. De conceptione IESV CHRISTI, eiusque nascendi ratione admiranda, idem utraque non
sen-

fentiebat. Euangelio se tuebantur Ebraeo, in non nullis rebus fortassis diuerso. Latinam *Nazaræorum euangelii* uersionem adornauit s. HIERONYMVS, quae in collegio s. BENEDICTI *Cantabrigiae*, et in *Parisiensi* Regia bibliotheca hodiernum, si fides haberi uiris eruditis, nostrae aetatis aliquibus, debeat, adseruatur. Quo modo cumque se res habeat, testatur s. EVSEBIVS, relatum hoc euangelium a non nullis in scriptorum certorum ordinem, saltim eodem loco cum epistolis s. IACOBI, et IVDÆ habitum fuisse. In illo igitur euangelio facta admiranda, reditus speciatim optimi seruatoris in uitam, quem ad modum

E. II

haec

adseruatur] Laudat diligentissimus I. A. FABRICIUS DRVSII, e *praeter. in N. T.* p. XXX, hunc locum: *Attunt exstare MS. Cantabrigiae, in bibliotheca collegii S. BENEDICTI, et SANDIVM nucl. hist. eccl. p. V, e PHIL. LABBEI bibliotheca noua MSS, esse euangelium Nazaraeorum Parisiis, in bibliotheca regia. At addit acutiss. FABRICIUS: sed ego non credulus illis. c. l. T. I p. CCCLXX*

EVSEBIVS] Ἦδη δὲ ἐν τέτοις (ὁμολογούμενοις) τί-
 νες καὶ τὸ κατ' Ἑβραίων εὐαγγέλιον κατελέξαν, αὐ-
 τὰ μάλιστα Ἑβραῖοι οἱ τὸν κατὰν παραδείγματον, χα-
 ρῆσιν. EVSEBIVS H. E. L. III. XXV. p. LXXXXVII

LXXVIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

haec s. MATTHAEVS tradit, enumerantur, ut ex iis liquidum esse potest, quae s. IGNATIVS adfert, s. HIERONYMI indicio, e *Nazaraeorum* euangelio desumpta. Ex quo adparet, ecclesiam, e iudaeis collectam, a ceteris hominibus christianis, ferme ab apostolorum obitu, separatam, rediisse IESVM CHRISTVM in vitam, et quod exinde consequitur, missum eum a DEO esse, et miraculis illud maximis demonstrasse, non persuasisse sibi solum, uerum libris sacris etiam fecisse testatum

II. Eiusdem antiquitatis est *euangelium secundum Aegyptios*, christianorum hominum in Aegypto fidei ueluti norma, quo *Encratitae* utebantur, quo primarius illius sectae homo, IULIVS CASSIANVS nitebatur, quo Sabelliani speciem errori suo conciliari posse credebant, quod laudabant Valentiniani, et citatum a scriptore epistolae s. CLEMENTIS secundae uidimus. Non reiecerunt ss. patres

---

S. IGNATIVS] *Epist. ad Smyrn.* p. m. XXXV. u. *bisf. MAN. et Man. cr.* p. CCCCLI

tres huius euangelii testimonia, id quod fecissent procul dubio, nisi pariter, ac euangelia, quorum indubia erat *av. Sev. r. lo.*, missum IESVM CHRISTVM fuisse, illudque eum miraculis, et suo in vitam reditu, reddidisse credibile, traditum inibi inuenissent. Illud praeter ea dico, *Encratitas* non magis, quam *Sabellianos*, illo uti commode, nisi suae ipsi caussae consultum male uellent, non potuisse, si quidem illud in principibus fidei capitibus, eadem cum reliquis non exhibuisset

III. *Euangelium* habemus *natiuitatis MARIAE*, *proteuangelium* S. IACOBI, *euangelia infantiae* duo, et NICODEMI unum. Neque enim eius commatis alia extare iam memini. Euangelia haec omnia, ut fabulis sint referta plurimis, uera tamen etiam confirmant, quoniam eorum scriptores, quae suo instituto conuenire essent uisa, inde decerpissent, ornauissentque deinceps, poetarum ad modum, qui historiam aliquam episodiis, euentibusque uariis, admiratione dignis, quae

quae aut ingenium fuggessiffet ipsis, aut a rumore tantum, et scriptoribus, auctoritatis nullius, essent edocti, distinguunt

III. Principio statim sectae nascebantur duae, sententiis plane contrariis, *Ebionitarum* una, qui IESVM CHRISTVM esse uerum MESSIAM, seu regem Iudaeae genti promissum, adferebant quidem; uerum hominem modo eum esse sibi persuadebant: *Docetarum* altera, de qua supra differui. Illi quum adsequi cogitatione non possent, quo pacto uerbum diuinum ita cum humana iungi natura posset, ut utriusque una esset persona, inducebant sibi in animum, optimum seruatorem corporis humani tantum modo speciem quamdam, et formam adsumisse. Florebant duae hae sectae in Asia, s. IGNATHI tempore, qui, in epistolis suis, eas confutauit. Vtraque finxisse subdole libros, et corrupisse creditur. Homiliae Clementinae saeculi secundi *Ebionitae* tribui solent Probe suam fabulam egit, quisquis earum scriptor est, christianus philosophus, qui suas de sanctiori disciplina sen-

sententias S. PETRI, aut S. CLEMENTIS nomine in crustavit. Adtuli LEVCAE *Docetae*, haereseosque eius hominum aliorum, fragmenta, a ss. patribus nobis conseruata. Verum perlegat mihi aliquis, quidquid sectarum tam contrariorum reliquum habemus, certauerimque, pignore quouis posito, ubique ueritatem illam, esse IESVM CHRISTVM DEI filium, proponi. *Docetae* quidem illud communioni naturae tribuebant, *genitus est* a patre: *Ebionitae* contra adoptione, ob summas uirtutes, et S. SPIRITVS in ipso praesentia, talem esse contendebant. Vbiq̄ue IESVM CHRISTVM doctrinae suae, admirandis, et in luce publica gestis rebus, fidem facere offendes. *Ebionitis*, et qui cum illis faciunt aliis, dubium numquam fuit, mortuum esse IESVM CHRISTVM, et ex morte deinceps reuocatum. Ex aduerso *Docetae*, quae illi accidisse uere uolebant, adparuisse modo, et uisa eiusmodi fuisse, disputabant. At uero rem euenisse ipsam,

E. III utri-

Ebionitis] Conf. *historiam* MANETIS, et *Manichaeorum* criticam, L. II. C. III. principio

LXXXII DE LIBRIS APOCRYPHIS

utrique non infitiabantur. Ebionitae in suo euangelio legebant, dixisse IESVM CHRISTVM S. PETRO, *iisque, qui cum illo erant, hoc est discipulis reliquis: contrectate me, intelligite, quod non sim spiritus a corporis coniunctione liber.* Docetae in libris aliis, nescio quibus, scriptum inueniebant, S. IOANNEM, quum tangere optimum seruatorem uellet, immerfisse manum adparenti eius corpori, et penetrauisse illud, carne plane non obnitente. Tam distractae, ex una parte, hae narrationes, in rei tamen summa conueniunt, IESVM CHRISTVM scilicet, uitae redditum, a discipulis suis fuisse uisum, postquam mortem antea obierat, siue uere talem, siue eam tantum, quae mor-

---

legebant] c. l. p. CCCCLI

inueniebant] Fertur in traditionibus, quoniam IOANNES euangelista ipsum corpus CHRISTI, quod erat extrinsecus tangens, manum suam in profundum misit, et ei duritia carnis nullo modo reluctans est, sed locum manui praebuit. CLEM. ALEX. Commentar. in I. Io I. u. I. u. COTELERIVM notis ad IGNATII epist. ad Smyrn. p. m. XXXV XXXVI, et FABRICIVM c. l. T. III. p. DCIII DCIII

mortis speciem haberet, cognouisse eos
DOMINVM, et habuisse cum ipso ser-
mones

V. MARCION proxime ab apostolorum
aetate abfuit, uixitque eodem, quo pri-
mi eorum discipuli, tempore. Euan-
gelio utebatur s. LVCAE. Adnotauit
uarietates aliquas TERTVLLIANVS, et ad-
curatione etiam maiori, s. EPIPHANIVS,
ex quibus constare potest, quibus illud
in locis a nostro discreparit. Quae ta-
men omnia tanti non fuere ponderis, ut
de IESV CHRISTI factis mirandis relata,
non in exemplis pariter haereticorum
legerentur, ac puriori fidei addictorum
hominum

XIII

Inquirenti igitur, quibus rebus euan-
gelia primi saeculi apocrypha, a ueris
diuersa essent, adparebit, uarie tantum
modo uitae IESV CHRISTI aliquas parti-
culas, uerba eius, et sententias enarrari,
omittique subinde in euangelis nostris
E. V scri-

EPIPHANIVS] *haeresi* XXXXII

LXXXIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

scripta, ac adiaci aliquoties etiam alia
Eiusmodi est optimi seruatoris illud:
Felicius est dare, quam accipere, quod in
libro, qui *doctrina apostolorum* prae-
scribitur, exstare, refert EVTHALIVS
Plures seruatoris sententias, a S. BARNA-
BA, seu insignitae eius nomine epistolae
scriptore, CLEMENTE ROMANO, in po-
steriori, quam ei tribuunt epistola, a IV-
STINO MARTYRE, IRAENEO, aliis lauda-
tas, collegit doctissimus FABRICIVS. Illae
aut e libris inter christianos receptis de-
sum-

---

illud] Actor. XX. u. XXXV

doctrina apostolorum] Διδασκ^η, uel διδασκ^η τ^{ων} ἀπο-
στολων. EVSEBIUS H. E. L. III. C. XXV. u.
TVRRIANI praefationem ad constitutiones apo-
stolicas, apud FABRICIVM c. I. T. I. p. CCCXXIII
COTELERIVS ad L. III. c. III. fuisse, qui con-
stitutiones S. PAVLLVM adpellare sibi per-
suadeant, quod ab apostolis uere illae profes-
sae crederentur, animaduertit, et ita EV-
THALIVM, a TVRRIANO citatum, habere
monet. Verum bellissime FABRICIVS in
EVTHALIO, pro διδάσκαλος, substituit διδασκ^η
neque uero sensit EVTHALIVS, PAVLLVM
uel LVCAM ex CLEMENTI tributis constitu-
tionibus dictum illud petiisse, quo nihil absurdius
dicere potuisset, sed ex διδασκ^η siue traditionibus
apostolorum, in constitutionum opus deinde ut cum-
que collectis c. I. p. DXXIII
FABRICIVS] c. I. T. I. CCCXXI. et seq.

sumtae, aut conseruatae, traditione, erant. Quibus originem debent etiam aliquam multa, euangeliiis, a librariis, inserta, resecta deinceps a s. HIERONYMO, eo tempore, quo, ad antiquissimos codices, exempla, quae tum erant, exegit

XIII

Quae quum ita sint, si immorari hominibus a fide alienis nihilo secius argumentis suis libeat, et prae se ferre, officere apocrypha, librorum noui foederis auctoritati: in procliui est, non posse eos fidem historiae ulli habere, quoniam narrationes confictas circumferri norunt plurimas. At uero quem ad modum legibus uti certis, ad distinguendas narrationes falsas, a ueris possumus, neque spuriis umquam eos, qui certae sunt auctoritatis, conuulsum iri credimus: ita, quantum uideo, fatendum etiam illis fuerit, maximam librorum noui foederis partem, indubiis notis, a supposititiis, posse dignosci. Referrī huc debet i testimonium ecclesiae, inde ab eo tempore,

LXXXVI DE LIBRIS APOCRYPHIS

pore, quo primum prodierunt. II. Testimonium sectarum omnium, quae licet absurdissimas saepe sententias propugnarunt, facta tamen miranda, relata in euangeliiis, non negant, librosque adeo ipsos, quibus illa describuntur, ueros esse confirmant. Quo loco tamen historia conceptionis, et natiuitatis IESV CHRISTI, quem IOSEPHI alii filium crediderunt, MARIAE alii esse negarunt, est eximenda. III. Causam adferri nullam posse, ne probabilem quidem, qua inductus, infitiri quisquam queat, deberi iis euangelia, quibus ab ecclesia tribuuntur. Neque certe adtulerunt eam Manichaei, quamuis sententiam amplecterentur contrariam. Quid quod alia potius sanctioris doctrinae capita, quam IESV CHRISTI miracula, quibus missum se a DEO esse, declarauit, impetierunt. IIII. Exactis praeter ea euangeliiis ad criticae leges maxime seueras, ne uolam quidem; aut uestigium suppositionis quisquam, credimus, animaduertet. Configat enim aliquis s. MATTHAEI capita priora duo, quoniam in euangelio Ebraeorum, quod a MAT-

THAEO

THAEO profectum ipso, christiani, e iudaica religione, credebant, non essent, configat LVCAE capita priora duo, et, quae tertio exhibetur, familiae IESU CHRISTI enumerationem, quae in MARCIONIS exemplis non habebantur, similique de causa, priores euangelii s. IOANNIS uersus: non impediunt tamen haec, quominus illi libri a MATTHAEO, LVCA, et IOANNE, quibus eos ecclesia tribuit, aut a quibus ea potius illa accepit, debeant profecta uideri. v. Reuocatis sub examen iisdem libris, una cum reliquis noui foederis omnibus, quos ecclesia uniuersa recepit, nihil erit, quod persuadere possit, fuisse eos, post excidium demum Hierosolymarum, consignatos, neque adeo post apostolorum, apostolicorumque uirorum, quorum nominibus praescribuntur, e uita discessum. De IOANNIS quidem euangelio tradi alia uidemus; uerum in euangelio illo nihil plane est, quod confirmare eam opinionem possit. vi. Mortem obiisse optimum seruatorem, rediisse in uitam pariter, et eius doctrina in s. PAVLLI epistolis reperitur

LXXXVIII DE LIBRIS APOCRYPHIS

tur. Quis est uero, apud quem in suspi-
 cionem modo uenire eorum *audivit*
 possit, si ab ea, quae Ebraeis inscripta est,
 discedas, quam tamen, ante euerfas Hie-
 rosolymas, consignatam esse, quisquis
 eius tandem auctor sit, est in aprico. Ne-
 que uidetur intellectu ex ea difficile,
 quaenam fuerit, illo tempore, ecclesiae
 christianae doctrina. Ponam sectam ali-
 quam iudaicae superstitioni addictiorem
 aliquanto, noluisse PAVLLI de lege MOSTIS
 sententiam amplecti, at quae umquam
 fuit, quae missum esse IESVM CHRISTVM,
 mirandis rebus admirabilem, rediisse in
 uitam, et euectum in caelos esse, falso
 iactare apostolum, fuerit opinata? Illud
 enim, ad unum omnes, testantur, ii pa-
 riter, qui doctrinam uniuersae comple-
 ctuntur ecclesiae; et ii, qui peculiaribus
 se addixere opinionibus, christiani ho-
 mines e iudaeis collecti, ac paganis. Li-
 bri quorum certa est auctoritas in eo con-
 spirant; neque in alia abeunt apocryphi
 Vno ore omnes ea confirmant, aduersus
 quae ueritatis expertes homines, tanto
 molimine, se solent efferre

XV

Prius quam dissertationem finiam, respondendum erit argumento adhuc uni
 Recepit scilicet in occidente ecclesia, ut hoc exemplo in rem praesentem utar, in canonicorum librorum numerum, libros incertos non nullos, et de quorum *authenticitate* constare illi magis non potuit, quam ss. patribus, qui, quo propius ab apostolorum aetate aberant, eo rectius de librorum origine, eorumque scriptoribus poterant iudicare. Pertinent huc s. IOANNIS apocalypsis, posterior s. PETRI epistola, s. IACOBI, s. IVDAE, s. IOANNIS secunda, et tertia. Non conferam huc, quae pro auctoritate horum scriptorum iam sunt ab aliis disputata. Faciam tamen in extrema pagina clarum, quo pacto

---

clarum] Operae scilicet pretium fuerit, discipere, quo pacto liber auctoritatis dubiae, EVSEBII aetate, reputatus, in canonicorum deinceps numerum potuerit referri. Constitisse ecclesiae de eius *authenticitate*, noua quadam reuelatione, ut credam, non possum a me impetrare. Quae enim causa probabilis saltim adferri queat, reuelationis ferius demum factae? Nec placet

LXXXX DE LIBRIS APOCRYPHIS

Et in canonem eos relatos ego mihi persuadeam. Illud dixisse fatis habeo, quod honori esse nostris euangeliiis potest, reddique eorum fidem certam magis, et indubitatum, ad superstitionem fuisse ad-

cura-

mihī illud magis, procedente tempore, exse-
ruisse se diuinæ auctoritatis quaedam argumen-
ta, quibus peruidendis non suffecerint antiquior-
res. Indiciis præter ea, quibus a dubiis libris
antiquis, tantum non omnes, contendunt,
minime me adfici fateor, et futurum umquam
dubito, ut uera esse in animum inducam, quæ
de piorum hominum sagacitate ueluti aliqua,
alii alucinantur. Illius enim quæ expromi
ratio idonea uix posse uideatur, prope ab en-
thusiasmi abest ea, credo, suspicione. Quibus
rebus inductus, ita argumenta subduco, et hanc
facio cogitationum summam, libros dubios,
antiquissimis temporibus, uisos, recitatos pri-
mum in ecclesiis esse pluribus, quod utili-
tate forent commendabiles, et ad incendendos
animos adposite scripti. Constare hæc EV-
SEBII indicio possunt. Καὶ τῶν ἀντιλεγόμενων
μὲν (γενεφῶν) ὁ μὲν δὲ ἐν πλείστοις ἐκκλησίαις
παρὰ πολλοῖς δεικνυμένων. H. E. L. III. XXXI
p. CIII. Vnde in canonicorum librorum
ordinem sensim sunt adscripti. Hoc modo,
ut exemplo rem declaremus, ecclesiastes legeba-
tur tantum, principio, mox est canoni ad-
iectus. Nec uideri alia N. F. librorum non

curatam primam ecclesiam, longe certe
 ea, quae deinceps successit, in inferen-
 dis canoni libris, adcuratiorem. Vnum
 adiicio, quod, etsi probaturus nemo sit
 temere hominum a fide alienorum de li-
 bris, quos nominavi supra, arcendis a

F

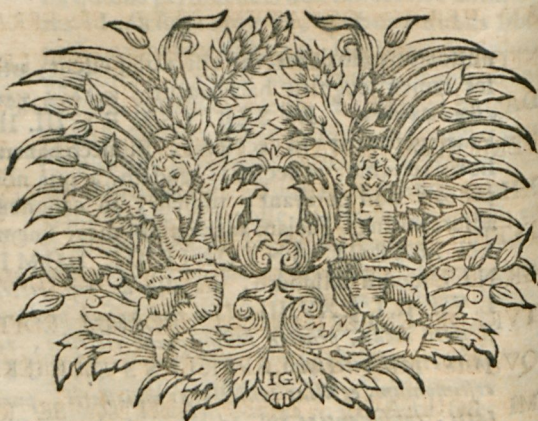
ca-

nullorum ratio debet, qui etsi dubii essent, uti-
 les tamen cognitu habebantur. *πολλοῖς χρη-
 σιμοῖς φανεῖσσι.* EVSEBIUS H. E. L. III. III
 Praelibebantur in ecclesiis, subnectebantur
 libris reliquis, et ecclesiae tandem, a qua non
 probari non poterant, iudicio, in canonem
 adferebantur. Faciam adnotationi meae finem,
 ubi MARCI ANTONII DE DOMI-
 NIS locum adleuero, ita ille *de rep. eccles.*
 L. VII. C. I. §. XVIII: *Ideo non possum probare,*
si quis dicat, praeter testimonium ecclesiae, re-
quiri etiam internum SPIRITVS SANCTI
testimonium, et alias coniecturas maiestatis, puri-
tatis, consonantiae rel. ad hoc, ut canonici libri
perfecte cognoscantur, et ecclesiam per haec etiam
procedere, ante quam reddat testimonium: non
possum, inquam, his adfentiri, quia iam nullus
umquam esset finis dissensionum circa libros cani-
cos, siquidem quisque SPIRITVM SANCTVM
se habere praetendat, hic ad includendum in ca-
none librum aliquem; ille ad excludendum. Re-
liqua

LXXXXII DE LIBRIS APOCRYPHIS

canone, consilium: non posse tamen
eos omnino, utpote scrupulosiores ali-
quanto, antiquitatis quippe fultos
suffragio, condemnari

EXPLICITA EST DE LIBRIS
APOCRYPHIS DISSERTATIO

ZA

ZACHAR. PEARCE. PRAEFAT.
AD LONGINVM. ΠΕΡΙ ΤΥΟΥΣ
P. XX. ED. AMSTEL. REC.

VELIM INTERPRETEM FIDVM ESSE SED
NON SVI OSTENTATOREM SIT MODO
EIVS DICTIO LATINA SINT VERBA SEN-
SVM GRÆCI AVCTORIS CLARE BREVI-
TERQVE EXPERIMENTIA NON QVAERO
AN VERSIO ORNATVM PRAE SE FERAT
NEQVE ENIM LEGENDA SED CONSVLEN-
DA EST ILLA VT DE VI GRAECORVM
VERBORVM IGNARIS PRAESENTI SIT AV-
XILIO DE IIS HIC VERSIONIBVS LATINIS
INTELLIGI VELIM QVAE VNA CVM
GRAECO AVCTORIS TEXTV IMPRIMVN-
TVR DE CETERIS ENIM SEORSIM EDITIS
QVALIS EST GALLICA ILLA CELEBERRI-
MI BOILEAVII VERSIO ALITER SE RES
HABET IN HIS ORNATVM ET ELEGAN-
TIAM QVAERIMVS IN HIS SENSVM MA-
GIS QVAM VERBA PARIA PARIBVS RE-
SPONDENTIA SPECTAMVS NEC POSSIT
ILLE INTERPRES OMNINO PLACERE QUI
NON

NON· PROVT· EIVS· LINGVAE· QVA· VTI·
TVR· POSTVLAT· RATIO· ALIQA· IM·
MVTAT· CORRIPIT· DILATAT· VT· IPSAM
VIM· SPIRITVMQVE· AVCTORIS· OB· OCV·
LOS· LEGENTIVM· PONAT

BEROLINI

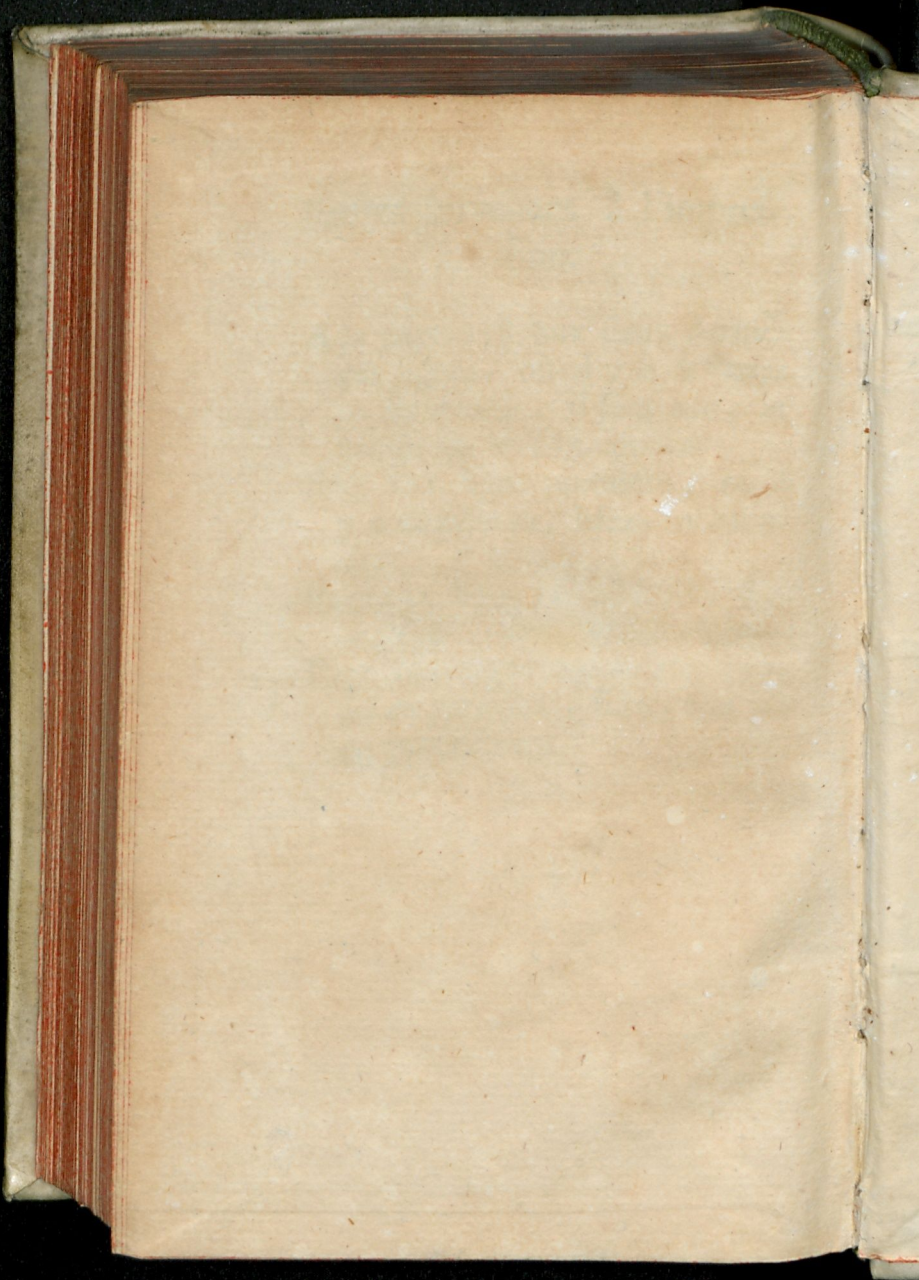

LITTERIS· IOAN· GODOFR·
MICHAELIS

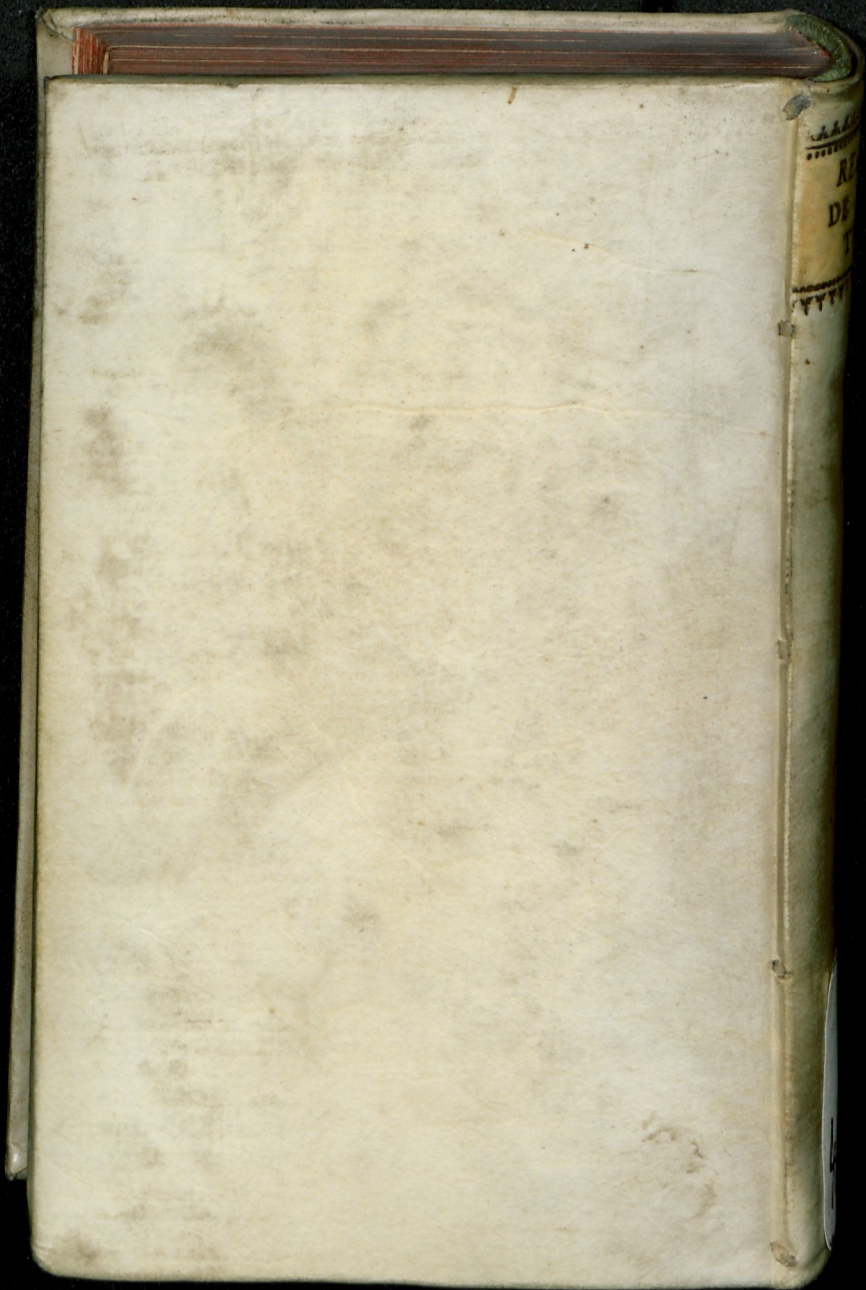

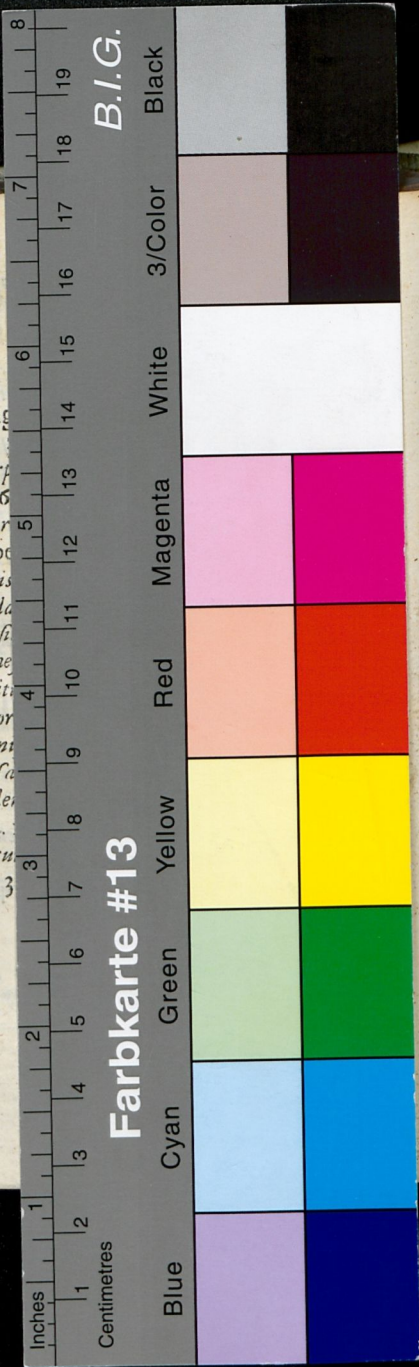

40 ¹³ —

h, 14

(x225 8474)

ISAACI DE BEAVSOBRE ²
V. C.
DE
NOVI FOEDERIS
LIBRIS APOCRYPHIS
DISSERTATIO

LATINAM ET GALLICAM FECIT
ET
SUMME REVERENDO
AMPLISSIMO AC DOCTISSIMO
VIRO
SIGISMUNDO IACOBO
BAVMGARTEN
DEMANDATVM IPSI HAUD ITA
PRIDEM SACRAS LITTERAS DO-
CENDI PVBLICE IN HALEN-
SI ACADEMIA MVNVS
GRATVLATVRVS

NVNCVPAVIT
FRIDER. GVILIEL. ROLOFFIVS
BEROLINAS

BEROLINI
APVD CHRISTOPH. GOTTL. NICOLAI
c1b1cCXXVIII